

บทที่ 3

การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม สภาพที่มีผลกระทบต่อแนวคิด

ในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของผู้ว่าราชการ

กรุงเทพมหานคร

แนวคิดในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่ละคน แตกต่างกันไปตามสภาพการณ์ในแต่ละยุคสมัย เช่น สภาพการเมือง การปกครอง สภาพเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

สภาพการณ์ที่มีผลกระทบต่อแนวคิดในการจัดการศึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ แต่ละคนที่จะศึกษาในบทนี้ มีดังนี้

1. สภาพการปกครองของกรุงเทพมหานคร (พ.ศ. 2515-พ.ศ.2535)
2. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 - ฉบับที่ 7)

3. แนวคิดและนโยบายจากเอกสารและการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการปกครองของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ ปีพ.ศ.2515-2535 และสภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานครตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2537) ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครทั้ง 11 คน (ระหว่าง พ.ศ.2515-2535) โดยแบ่งแต่ละสมัยดังนี้

สมัยที่ 1 นายชวนานนท์ ยุวบูรณ์ (มกราคม 2516 - ตุลาคม 2516)

สมัยที่ 2 นายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล (พฤศจิกายน 2516 - มิถุนายน 2517)

สมัยที่ 3 นายศิริ สันตะบุตร (มิถุนายน 2517 - พฤษภาคม 2518)

- สมัยที่ 4 นายสาย หุตะเจริญ (พฤษภาคม 2518 - สิงหาคม 2518)
 สมัยที่ 5 นายธรรมบุญ เทียนเงิน (สิงหาคม 2518 - เมษายน 2520)
 สมัยที่ 6 นายชลอ ธรรมศิริ (เมษายน 2520 - กรกฎาคม 2522)
 สมัยที่ 7 นายเชาว์นวัศ สุตลาภา (กรกฎาคม 2522 - เมษายน 2524)
 สมัยที่ 8 พลเรือเอกเทียม มกรานนท์ (พฤษภาคม 2524 - พฤศจิกายน 2527)
 สมัยที่ 9 ดร., ศาสตราจารย์อาษา เมฆสวรรค์ (พฤศจิกายน 2527 - พฤศจิกายน 2528)
 สมัยที่ 10 พลตรีจำลอง ศรีเมือง (พฤศจิกายน 2528 - พฤศจิกายน 2532)
 สมัยที่ 11 พลตรีจำลอง ศรีเมือง (มกราคม 2533 - มกราคม 2535)
 สมัยที่ 12 ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา (เมษายน 2535 - ปัจจุบัน)

1. สภาพการปกครองของกรุงเทพมหานคร

การบริหารกรุงเทพมหานครในรูปแบบ "นครหลวงกรุงเทพมหานคร" และเทศบาลนครหลวง ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 24 และ 25 ดังกล่าว ได้ดำเนินมา 1 ปีก็สิ้นสุด และได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 จัดรูปการปกครองใหม่ เป็น "กรุงเทพมหานคร" โดยรวมกิจการของนครหลวงกรุงเทพมหานคร องค์การบริหารนครหลวง กรุงเทพมหานคร เทศบาลนครหลวง และสุขาภิบาลในเขตนครหลวงมาเป็น "กรุงเทพมหานคร" และได้จัดระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานครใหม่ เป็นลักษณะผสมระหว่างราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น แต่ให้มีฐานะเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นข้าราชการการเมือง แต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบด้วย ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 นี้เอง ทำให้เกิดองค์การบริหารใหม่ขึ้นองค์การหนึ่ง เรียกว่า "กรุงเทพมหานคร" (ปัจจุบันเป็นปีที่ 20 แห่งการสถาปนาเป็นกรุงเทพมหานคร) ชื่อขององค์การบริหารนี้เป็นชื่อที่พ้องกับชื่อของนครหลวงของประเทศตั้งแต่นั้นมา และภาษาอังกฤษใช้คำว่า Bangkok Metropolis

เหตุผลตามนโยบายประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 มีพอสรุปได้ดังนี้

1. ความมุ่งหมายในการจัดรูปของการปกครองให้มีลักษณะพิเศษ เพราะทั้งสองเมืองเป็นมหานครที่มีประชากรหนาแน่นเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมต่าง ๆ
2. วิธีการจัดรูปการปกครองกระทำโดยปรับปรุงระเบียบบริหารราชการปรับปรุงส่วนราชการ และแบ่งขอบเขตพื้นที่การปกครองให้มีเจ้าหน้าที่ที่สามารถทำงานแก้ปัญหาต่าง ๆ
3. วัตถุประสงค์เพื่อให้การพัฒนานครหลวงมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกและเข้าถึงประชาชนโดยแท้จริงและรวดเร็ว

จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองนครหลวงไทยมาเป็น "กรุงเทพมหานคร" นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญยิ่ง เพราะการปกครองกรุงเทพมหานครตามประกาศคณะปฏิวัตินี้ถือว่าเป็นการปกครองรูปพิเศษโดยรวมกิจการของนครหลวงกรุงเทพมหานคร องค์กรบริหารนครหลวงกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหลักการตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 สรุปสรุปการจัดการปกครองกรุงเทพมหานครได้ดังนี้

1. ยกเลิกระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเขตนครหลวงกรุงเทพมหานคร และจัดระเบียบบริหารราชการนครหลวงขึ้นเป็นรูปพิเศษ แต่ยังคงถือว่ากรุงเทพมหานครมีฐานะเป็นจังหวัดตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 มีฐานะเป็นนิติบุคคลกับมีอำนาจหน้าที่ตามที่คณะรัฐบาลมอบหมาย

2. รวมกิจการอำนาจหน้าที่ทรัพย์สิน สิทธิ ความรับผิดชอบของนครหลวงกรุงเทพมหานคร องค์กรบริหารนครหลวงกรุงเทพมหานคร เทศบาลนครหลวง สุขาภิบาลในเขตนครหลวงมาเป็นของ "กรุงเทพมหานคร"

3. รูปการปกครองของกรุงเทพมหานครพอสรุปได้ดังนี้

- 3.1 ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร แต่งตั้งโดยคณะรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่ตามที่ระบุไว้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และมีอำนาจหน้าที่ตามคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

3.2 สภากรุงเทพมหานครเป็นสภานิติบัญญัติ ประกอบด้วยสมาชิกจากการเลือกตั้งของราษฎรเขตละ 1 คน และผู้ทรงคุณวุฒิตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งจำนวนเท่ากัน ดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี แต่ใน 4 ปีแรก ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งทั้งหมด

4. ให้แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็นเขตและแบ่งแต่ละเขตออกเป็นแขวง

5. งบประมาณรายได้ รายจ่าย ให้รอนงบประมาณรายได้ รายจ่าย ของนครหลวงกรุงเทพธนบุรี อาทิ การบริหารนครหลวงกรุงเทพธนบุรี เทศบาลนครหลวง สุขาภิบาลต่าง ๆ ในเขตนครหลวงกรุงเทพธนบุรีตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาเป็นของกรุงเทพมหานคร

6. บรรดาข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างขององค์การบริหารนครหลวงกรุงเทพธนบุรี ให้รอนไปสังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนข้าราชการของหน่วยราชการอื่น ๆ ให้คงสังกัดเดิมไปพลางก่อน จนกว่าจะมีกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร

การปกครองกรุงเทพมหานครตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ได้ดำเนินการเรื่อยมาโดยมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่มากมายหลายประการ มีความสับสนมากเพราะกำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นจังหวัด คือ เป็นราชการบริหารส่วนกลาง พร้อมกันนั้นก็ยังมีสภากรุงเทพมหานคร มีงบประมาณของตนเอง อันเป็นลักษณะของราชการบริหารส่วนท้องถิ่น จึงไม่ทราบว่างกรุงเทพมหานครเป็นการปกครองส่วนใดแน่ แต่การปกครองกรุงเทพมหานครตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ก็ยังใช้อยู่เรื่อยมา จนต่อมาไม่นานเกิดความไม่สงบในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ประกาศใช้ในรัช โดยมาตรา 16 บัญญัติว่า การปกครองท้องถิ่นทุกระดับรวมทั้งนครหลวงให้มีสภาท้องถิ่นและผู้บริหารหรือคณะผู้บริหารปกครองท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นนั้น และได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 ขึ้นในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2518 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 ให้ยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 335 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518 มาตรา 6 ได้บัญญัติให้กรุงเทพมหานครแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็นเขตและแขวง สำหรับพื้นที่เขต คือ อาเภอเดิมนั่นเอง ส่วนพื้นที่แขวงได้แก่พื้นที่ตำบลเดิม และพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวกำหนดให้กรุงเทพมหานครเป็นทบวงการเมืองมีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนครหลวงมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้งและเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงานอยู่ในตำแหน่งตามวาระคราวละ 4 ปีนับแต่วันเลือกตั้งระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518 มีสาระสำคัญดังนี้

1. เพื่อให้ประชาชนของกรุงเทพมหานครได้มีส่วนร่วมเข้ามารับผิดชอบในการบริหารกรุงเทพมหานครโดยตรง
2. เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ประชาชนของกรุงเทพมหานครให้ได้ดียิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นตัวอย่างของการปกครองท้องถิ่น โดยประชาชนของท้องถิ่นโดยตรง เพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าวจะเห็นว่า จุดมุ่งหมายหลักได้เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของกรุงเทพมหานครโดยตรง โดยให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร

อย่างไรก็ดีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2518 นี้ก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้เกิดความเหมาะสมรวมทั้งหมดถึง 5 ครั้ง และโดยรูปแบบการปกครองกฎหมายระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 นี้ทำให้กรุงเทพมหานครต้องมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นข้าราชการการเมืองมาจากการเลือกตั้งเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร 4 ท่าน มีสภากรุงเทพมหานครประกอบด้วยสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายสภาอยู่ในตำแหน่งตามวาระคราวละ 4 ปี ซึ่งกรุงเทพมหานครได้จัดทำให้มีการเลือกตั้ง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2518 ซึ่งผลของการเลือกตั้งมีดังนี้

1. นายธรรมบุญ เทียนเงิน	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
2. พ.ต.ต.ประสงค์ มัชฌิมานนท์	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
3. เรือเอก โธภาส ธรรมวานิช	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
4. นายมงคล สิมะโรจน์	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
5. นายจารุตม์ จารุประกร	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

แต่การเลือกตั้งครั้งนั้นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและคณะมิได้อยู่ในตำแหน่งจนครบวาระ 4 ปี ทั้งนี้เพราะได้เกิดการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ทั้งในฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติจนไม่สามารถที่จะประสานกันได้ จึงทำให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสภากรุงเทพมหานครต้องถูกถอดออกจากตำแหน่งโดยคำสั่งมาตรา 21 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีสั่งเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2520 ซึ่งสาเหตุการขัดแย้งเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของนายชัชชาติ ยูวบูรณ์ ในนิตยสารดอกเบี๋ยว่า "คุณสมัครตอนที่เป็กรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พรรคประชาธิปัตย์ คุณธรรมบุญเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เกิดทะเลาะกันถึงกับต้องใช้อำนาจรัฐธรรมนูญ ให้คุณธรรมบุญออกเพราะขัดกันระหว่างความเป็นอิสระของกรุงเทพมหานครที่มีมาก คุณสมัครคุมไม่ได้เลยต้องออกคำสั่งให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครออกจากตำแหน่ง" (ดอกเบี๋ย, 2535)

สำหรับรายละเอียดของคำสั่งตามมาตรา 21 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น มีอยู่หลายข้อด้วยกัน แต่ในที่นี้จะขอก้าวถึงส่วนที่สำคัญ ๆ เท่านั้น ซึ่งมีดังนี้

ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ้นจากตำแหน่ง

ให้ยุบสภากรุงเทพมหานครและให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภากรุงเทพมหานครสิ้นสุดลง

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี แต่งตั้งผู้ที่เหมาะสมเป็นผู้ว่าราชการหนึ่งคน รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครอีก 4 คน และสมาชิกสภากรุงเทพมหานครจำนวนไม่เกินสี่สิบห้าคนโดยเร็ว

ให้มีกรมอบหมายงานในหน้าที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มีคำสั่ง

ให้อายุของสภากรุงเทพมหานครมีกำหนดเวลาสองปี นับแต่วันแต่งตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและให้มีสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร เริ่มแต่วันที่แต่งตั้งและสิ้นสุดลงตามอายุของสภากรุงเทพมหานครแต่ถ้ากฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการกรุงเทพมหานครที่แก้ไขปรับปรุงออกใช้บังคับก่อนสิ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ก็ให้อายุของสภากรุงเทพมหานครสิ้นสุดลงในวันที่กฎหมายดังกล่าวใช้บังคับ

ให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการ แก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารราชการกรุงเทพมหานคร และให้สอดคล้องกับขั้นตอนและความมุ่งหมายในอันที่จะพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ด้วยเหตุตามมาตรา 21 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงทำให้กรุงเทพมหานครเข้ายุคแห่งการมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานครมาจากการแต่งตั้งอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งครั้งนั้นเมื่อ วันที่ 24 เมษายน 2520 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้ง นายชลอ ธรรมศิริ เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร โดยมีนายธารง สุขเจริญ (พัฒนารัฐ) นายสกลจิตต์ พนมวัน ณ อยุธยา นายแพทย์สุภวัตร พรหมเชษฐ และนายชงศ์ วงษ์จันทร์ เป็นรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร อยู่ในตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 2 พฤษภาคม 2520 ถึง 14 พฤษภาคม 2522

ต่อจากนั้นนายเชาวน์วงศ์ สุตลาภา ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร โดยมีร้อยตรีสมพร กุลวานิช นายบุญสิน จตุรพฤกษ์ พลตรี นายแพทย์สฤษดิ์วิงษ์ วงศ์ถ้วทองและนายสมชัย วุฒิปรีชา เป็นรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร อยู่ในตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 31 กรกฎาคม 2522 ถึง 16 เมษายน 2524 จากนั้นก็ได้แต่งตั้งพลเรือเอก เทียม มกรานนท์ เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร โดยมีนายเลิศ หงษ์ภักดี นายสมชัย วุฒิปรีชา นายแพทย์วินิจ อัสวเสนา และนายอาพันธ์ บุญกันต์ เป็นรองผู้ว่าราชการ

กรุงเทพมหานคร อยู่ตามแห่งเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2524 และลาออกเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2527

จากนั้นได้มีการแต่งตั้งนายอาษา เมฆสวรรค์ขึ้นเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และได้มีนายสุรินทร์ ชัชวาลย์ นายชงศ์ วงษ์จันทร์ นายไพโรจน์ นิงสานนท์ และนายทองจุล สิงห์กุล เป็นรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

จะเห็นว่าผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่ละคนอยู่ในตำแหน่งได้แต่ละ 2-3 ปี ก็มีเหตุอันเป็นต้องลาออกบ้าง ถูกให้ออกบ้าง ระหว่างนั้นก็ได้มีการยกย่องพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร แต่ก็มีเหตุให้ดำเนินงานไม่สำเร็จเรียบร้อย เพราะได้มีการยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไปใหม่ และเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 สภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติรับหลักการเป็นเอกฉันท์ ให้ความเห็นชอบกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สมาชิกสภาเขต ภายใน 90 วัน ซึ่งวันเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร กำหนดในวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 สำหรับสมาชิกสภาเขตให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่กฎหมายกำหนดให้มีสมาชิกสภาเขต

ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2528 มีผู้มาสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร 10 คน สำหรับผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร คือ ผู้สมัครหมายเลข 8 พลตรีจำลอง ศรีเมือง สังกัดกลุ่มรวมพลัง ชนะด้วยคะแนน 480,233 คะแนน

ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) ตามที่ได้มีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2528 และได้หมดวาระลงในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2532 และในวันนั้นเอง (14 พ.ย. 32) พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครได้ยื่นหนังสือลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2532 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (พลตำรวจเอกประมาณ

อติเรกสาร) ได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 612/2532 เรื่อง แต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร โดยแต่งตั้งนายธารง พัฒนรัฐ ตำแหน่งนักบริหาร 11 ที่ปรึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นข้าราชการกรุงเทพมหานครผู้มีอาวุโสตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจนกว่าผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับเลือกตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

สมัยที่ 11 เมื่อวาระการดำรงตำแหน่งของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครได้สิ้นสุดลง เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2532 จึงได้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2533 ผลปรากฏว่าพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร อีกวาระหนึ่ง และได้แต่งตั้งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร อีก 4 ท่านดังนี้

1. พลตรีจำลอง ศรีเมือง	ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
2. พ.อ.วินัย สมพงษ์	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
3. นายแพทย์ชิตพงษ์ ไชยวสุ	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
4. นางบุญนา ทานสัมฤทธิ์	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
5. ร.อ.กฤษณา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา	รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

ต่อมาเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2534 พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้มีคำสั่งกรุงเทพมหานครที่ 2547/2534 ให้นายแพทย์ชิตพงษ์ ไชยวสุ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ้นจากตำแหน่งเพื่อความเหมาะสมในการบริหารราชการและได้แต่งตั้งนายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ เข้าดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2534

ในการได้รับเลือกตั้งเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในวาระที่ 2 ของพลตรีจำลอง ศรีเมือง นั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง มีใ้ได้อยู่ในตำแหน่งจนครบวาระ เพราะได้ลาออกไปสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2535 กรุงเทพมหานครจึงได้ดำเนินการให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครขึ้นภายใน 90 วัน ซึ่งการเลือกตั้งได้กำหนดในวันอาทิตย์ที่ 19 เมษายน 2535

ปรากฏว่ามีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครรวมทั้งสิ้น 19 คน สังกัดพรรคการเมือง 4 คน ไม่สังกัดพรรคการเมือง 15 คน

ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครครั้งนี้ มีผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจำนวน 3,309,029 คน เป็นชาย 1,597,446 คน เป็นหญิง 1,711,583 คน มีหน่วยเลือกตั้ง 3,818 หน่วย มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 761,683 คน คิดเป็นร้อยละ 23.01 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา สังกัดพรรคพลังธรรม ได้รับเลือกเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ด้วยคะแนน 363,688 คะแนน ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา จึงเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนที่ 12 ของกรุงเทพมหานคร และได้แต่งตั้งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครอีก 4 ท่าน เป็นผู้ช่วยบริหารงานของกรุงเทพมหานคร เป็นคณะผู้บริหาร คณะที่ 12 ประกอบด้วย

1. ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร
2. พลตรีสมบัติ รอดทรัพย์ทอง
3. นายการุณ จันทรางศุ
4. เรือเอกไชยยันตร์ กัมปนาทแสนยากร
5. นางบุญนา ทานสัมฤทธิ์

ต่อมาได้มีกฤษฎีกา ยุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2535 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2535 กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 13 กันยายน 2535 ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พลตรีสมบัติ รอดทรัพย์ทอง ได้ลาออกไปสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา จึงได้แต่งตั้งให้นายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์ ดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแทน พลตรีสมบัติ รอดทรัพย์ทอง ตั้งแต่วันที่ 14 สิงหาคม 2535 (กรุงเทพมหานคร, 2536)

2. สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วเมืองหนึ่งในบรรดาเมืองหลวง

ของประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับตั้งแต่กรุงเทพมหานคร ได้เริ่มสภาพการเป็น "เมืองสมัยใหม่" ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา การขยายตัวของกรุงเทพมหานครในฐานะเป็นเมืองศูนย์กลาง การปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม ตลอดจนความเจริญในทุกๆ ด้านของประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว เมื่อรัฐบาลเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ในปี 2504 โดยเน้นเรื่องการเพิ่มผลผลิตการลงทุนด้านกายภาพและอุตสาหกรรม ปรากฏว่าการลงทุนด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณกรุงเทพมหานครทั้งสิ้น

ผลกระทบของการใช้นโยบายเพื่อการพัฒนาดังกล่าว นอกจากจะก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยตรงแล้ว ยังก่อให้เกิดการขยายตัวของจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณกรุงเทพมหานครอีกด้วย สภาพการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเพราะผลของการพัฒนากรุงเทพมหานครเท่านั้น หากแต่เป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย (สมชัย วุฒิบรีชา, 2528) เพื่อให้การมองแนวการจัดการศึกษาในกรุงเทพมหานครมีความชัดเจนยิ่งขึ้น จึงควรมองสภาพการเมือง เศรษฐกิจ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 3 - ฉบับที่ 7

2.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร ใน

สมัยที่ 1 นายชานาน ยูวรณัฏ (มกราคม 2516 - ตุลาคม 2516)

สมัยที่ 2 นายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล (พฤศจิกายน 2516 - มิถุนายน 2517)

สมัยที่ 3 นายศิริ สันตะบุตร (มิถุนายน 2517 - พฤษภาคม 2518)

สมัยที่ 4 นายสาย หตะเจริญ (พฤษภาคม 2518 - สิงหาคม 2518)

สมัยที่ 5 นายธรรมนุญ เทียนเงิน (สิงหาคม 2518 - เมษายน 2520)

ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) แนวนโยบายการพัฒนาประเทศได้เพิ่มความสำคัญในการพัฒนาบริการทางด้านสังคมเป็นสำคัญอีกด้วย โดยเน้นการลดอัตราการเพิ่มประชากร การกระจายบริการด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อลดความแตก

ต่างในสภาพความเป็นอยู่ของประชากรทั่วประเทศที่น้อยลง และการสร้างโอกาสให้ประชาชน เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในเขตชนบทให้สูงขึ้น โดยกระจายการบริการขั้น พื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม และการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งจัดสร้างและขยายบริการการศึกษาทุกระดับมากขึ้นเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ มีโอกาสที่จะได้รับบริการจากรัฐได้ ทัดเทียมกัน (สมชัย วุฒิปรีชา, 2528)

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในช่วงแผนดังกล่าว ปรากฏว่า

1. มีการเพิ่มขึ้นของประชากร จากการประเมินผลอัตราการเพิ่มของประชากร ของประเทศ ในช่วงปีพ.ศ.2515-2519 เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.6 (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2520)

ในระยะเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มีประชากรประมาณ 2.3 ล้านคน ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 เพิ่มขึ้นเป็น 5 ล้านคน (สมชัย วุฒิปรีชา, 2528) จึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาไม่เพียงพอ กับความต้องการของประชาชนที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะประชาชนกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐานมาจากชนบท ขาดทะเบียนบ้านจึงทำให้เป็นภาระหนักของ กรุงเทพมหานคร (อรุณ วิสูตรโยธาภิบาล สัมภาษณ์, 2 มีนาคม 2537)

2. อัตราผู้ไม่รู้หนังสือ อัตราผู้ไม่รู้หนังสือที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ในปีพ.ศ. 2515 มีร้อยละ 15.6 และในปีพ.ศ.2518 มีผู้ไม่รู้หนังสือร้อยละ 13.8 (สำนักงานสถิติ แห่งชาติ, 2518) จะเห็นได้ว่าในช่วง 4 ปี ของการพัฒนาประเทศ แก้ปัญหาผู้ไม่รู้หนังสือ ลดลงได้เพียงร้อยละ 1.8 เท่านั้น

สำหรับอัตราผู้ไม่รู้หนังสือในกรุงเทพมหานครไม่สามารถระบุได้ชัดเจน ทั้งนี้เป็น เพราะการเพิ่มขึ้นของประชากรตามข้อ 1 แล้ว ยังมีเด็กอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เข้ารับการแจ้ง เกิด แต่คาดว่าอัตราผู้ไม่รู้หนังสือในกรุงเทพฯจะมีสูงกว่าร้อยละ 13.8 (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2535)

3. การขยายตัวของชุมชนเมือง ผลจากการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว กรุงเทพมหานครนั้น ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย การบริการขั้น

พื้นฐาน โดยเฉพาะปัญหาด้านการจัดการศึกษาอันเป็นสาระสำคัญ

(สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2522)

4. ปัญหาการว่างงาน ในช่วงปี พ.ศ.2515-2519 เป็นช่วงที่ได้รับผลจากแผนพัฒนาฉบับที่ 2 ที่เน้นการศึกษาในทุกกระดับ (แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2, 2514) เพื่อรองรับกับการเติบโตของอุตสาหกรรมในประเทศ ทว่ามีผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างจังหวัดในแต่ละปีจำนวนมาก และหางานทำในท้องถิ่นของตนเองไม่ได้ จึงหลั่งไหลเข้ามาในกรุงเทพมหานคร

สภาพดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างภาคมากขึ้น กล่าวคือ ในปี 2518/2519 คนในชนบทภาคกลางมีรายได้เฉลี่ย 2,036 บาทต่อเดือน ในขณะที่คนในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้เพียง 1,363 บาทต่อเดือน (นิยม บุราคา, 2530) แต่ในกรุงเทพมหานครประชาชนมีรายได้เฉลี่ยถึง 5,231 บาทต่อเดือน นอกจากนี้มาตรฐานการครองชีพของคนในชนบทยังอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม เปรียบกับปัญหาความยากจนทวีขึ้น (เกริกเกียรติ พิพัฒนเสวีธรรม, 2522) ถึงแม้ว่าจะมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะสูงร้อยละ 7 ต่อปี รวมทั้งรายได้ประชาชาติและรายได้ต่อหัวของประชากรจะสูงขึ้นก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าผลประโยชน์จากการพัฒนาน้อยมาก (เกริกเกียรติ พิพัฒนเสวีธรรม, 2522) ฉะนั้นสถานการณ์ทางเศรษฐกิจช่วงนี้ในภาพรวมแล้วก่อให้เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างรายได้ (นิยม บุราคา, 2530) ซึ่งผลการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 จากการประเมินผลระหว่างปี พ.ศ.2515-2518 ปรากฏว่าการขยายตัวด้านการผลิตและรายได้ของประเทศกับรายได้ต่อบุคคลต่ำกว่าเป้าหมาย ส่วนการดำเนินงานด้านการลดอัตราการเพิ่มประชากร และการกระจายบริการเศรษฐกิจและสังคมนั้น ปรากฏว่าการดำเนินการโครงการวางแผนครอบครัวประสบความสำเร็จ สามารถลดอัตราการเพิ่มประชากรส่วนรวมของประเทศได้ใกล้เคียงกับเป้าหมายคือร้อยละ 2.6 แต่การเพิ่มประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร ยังคงอยู่ในอัตราสูง คือร้อยละ 4.5 ทั้งนี้เนื่องจากการกระจายตัวของประชากร และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภาคต่าง ๆ ของประเทศยังคงขาดความสมดุลความสำเร็จทางการพัฒนาเศรษฐกิจยังคง

รวมอยู่ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดภาคกลางในขณะที่ชนบทยังมีความขาดแคลน

จากสภาพการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ดังนี้

สมัยนายชานาญ ยูวบูรณ์ (มกราคม 2516 - ตุลาคม 2516)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของนายชานาญ ยูวบูรณ์ สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในสมัยนี้มีลักษณะสำคัญคือ สภาพการเมือง เหตุการณ์บ้านเมืองไม่สงบ เนื่องจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แต่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครยังมาจากการแต่งตั้ง (กรุงเทพมหานคร, 2536) สภาพเศรษฐกิจและสังคมตรงกับช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) ซึ่งยังมีอัตราการเพิ่มของประชากรสูงอยู่จึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีการย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่เมืองมาก (สมชัย วุฒิปรีชา, 2536)

ในช่วงปี พ.ศ. 2515 - พ.ศ. 2519 มีอัตราการเพิ่มประชากรของประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.6 แต่การเพิ่มประชากรในเขตกรุงเทพมหานครอยู่ในอัตราสูง คือ ร้อยละ 4.5 (สมชัย วุฒิปรีชา) ดังนั้นแนวคิดด้านการศึกษาในสมัยของนายชานาญ ยูวบูรณ์ จึงตอบสนองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากสาระสำคัญจากการสัมภาษณ์นายชานาญ ยูวบูรณ์สรุปได้ดังนี้

1. การจัดการดำเนินการศึกษาเป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และแผนการศึกษาของเทศบาลนครกรุงเทพ 2513 - 2517
2. จัดการศึกษาให้เด็กวัยเรียนได้อ่านออก เขียนได้
3. จัดการศึกษาเป็นลักษณะให้เปล่าเพื่อช่วยเหลือเด็กยากจน
4. เริ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของกรุงเทพมหานคร
5. การจัดการศึกษานอกจากจะเน้นด้านวิชาการแล้ว ต้องเน้นด้านคุณ-ธรรมมาให้เด็กด้วย

6. ให้ครูมีความถนัด และชำนาญเป็นรายวิชา

7. มีการประสานงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระหว่างเขต และผู้บริหาร
โรงเรียน

แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายชานาญ ยูวบูรณ์ ในข้อที่ 1, 2 และ 3 มีสาระ
สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ในหลายประเด็น ดังนี้

ในข้อที่ 1 รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัถถภาพ
เพื่อเป็นพลเมืองที่มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์
มีจิตอาจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่
ประเทศชาติ

ในข้อที่ 4 ในการจัดการศึกษานั้น ให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของ
สังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ เช่น
จัดให้มีจริยศึกษา ให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีหิริร้อตบปะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่า
ประโยชน์ส่วนตัว

ในข้อที่ 17 การศึกษาบังคับให้สถานศึกษาของรัฐบาลจะต้องจัดให้โดยไม่มีเก็บ
ค่าเรียน รัฐหิงช่วยเหลือให้ได้อุปกรณ์การศึกษาอบรมตามควร
(สำนักนายกรัฐมนตรี, 2503)

นายชานาญ ยูวบูรณ์ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องแนวคิดและจุดมุ่งหมายของการจัดการ
ศึกษาไว้ดังนี้

จัดไปตามแนวการศึกษาของชาติและเรามีแผนศึกษาของเทศบาลนครกรุงเทพ
ผมเป็นนายกเทศมนตรีอยู่ 10 ปี ก็ปฏิบัติดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นเป็นส่วนใหญ
มาได้เน้นนโยบายพิเศษอื่นใด ก็มุ่งเน้นให้จัดการศึกษาให้เด็กวัยเรียนได้อ่านออก เขียนได้
ทั่วกัน โดยการจัดตั้งโรงเรียนและดำเนินการจัดการศึกษาทั้งในระดับประถมต้น และ บลาย
รวมทั้งจัดหาครูและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้มีจำนวนเพียงพอ กับความต้องการของผู้ที่จะเข้าศึกษา
และติดตามให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ โดยให้มีการยกเว้นหรือ
ผ่อนผันการเข้าเรียนของเด็ก การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา จะเป็นลักษณะให้เปล่า

โดยไม่ให้เงินค่าบำรุงทุกระดับชั้นเพื่อช่วยเหลือเด็กยากจน

(ชานาญ ยูวบูรณ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2536)

จะเห็นว่าแนวคิดในการจัดการศึกษานานสมัยนี้ จัดไปตามแผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2503 โดยมุ่งให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัตถภาพ สถานศึกษาของรัฐบาลจะต้องจัดให้โดยไม่ให้ค่าเรียนและมุ่งให้เด็กวัยเรียนได้อ่านออก เขียนได้โดยทั่วกันจึงดำเนินการโดยจัดตั้งโรงเรียนรวมทั้งจัดหาครูและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้มีจำนวนเพียงพอและติดตามให้เด็กทุกคนได้เข้าเรียนในระดับประถมศึกษาภาคบังคับโดยยกเว้นหรือ ผ่อนผันการเข้าเรียนรวมทั้งไม่ให้เงินค่าบำรุงทุกระดับชั้น

การบริหารได้มีการประสานงานระหว่างเขต และผู้บริหารโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ที่ว่า "ในช่วงนั้นพยายามกระจายอำนาจการบริหารไปให้เขตผู้บริหารโรงเรียน เช่นพวกครูใหญ่ต่าง ๆ ถ้ามีปัญหาอะไรก็ให้มาพูดคุยกัน ทุกครั้งที่มีการประชุมในเรื่องต่าง ๆ ผมก็จะเสนออธิบายต่าง ๆ ให้ผู้บริหารทราบ ช่วงนั้นจะมีประชุมกันทุกเดือน"

(ชานาญ ยูวบูรณ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2536)

และแนวคิดเพื่อสนองความต้องการของครู คือครูควรสอนตามวิชาที่ตนเองถนัดดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า "เน้นให้ครูระดับประถมศึกษา ควรมีความถนัดและความชำนาญเป็นรายวิชาจึงจะดี ซึ่งแต่เดิมครูจะต้องสอนให้ได้ทุกวิชา เพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพการสอน และครูควรจะเป็นคนดี เป็นบุรุษนียบุคคลแก่นักเรียน"

(ชานาญ ยูวบูรณ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2536)

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดใหม่ว่าการจัดการศึกษาระดับมัธยมในโรงเรียนประถมศึกษา ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

เหตุที่ผมต้องการให้มีโรงเรียนมัธยมก็เพราะไม่อยากจะให้เด็กนักเรียนต้องเดินทางไปโรงเรียนไกล ๆ ลากยาก และขณะนั้นเราก็พร้อม ครูที่มีความสามารถก็เพียงพอรวมทั้งในระดับเจ้าหน้าที่ ผมก็ได้พยายามดึงคนที่มีความรู้และความชำนาญที่ไม่อยากอยู่ชานเมืองมาปฏิบัติงานร่วมด้วย ทางกรุงเทพมหานคร ได้จัดให้มีการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เขตละ 1 โรงเรียน ซึ่งนอกจากตั้งที่กล่าวมาแล้วว่าผมไม่อยากจะให้เด็กนักเรียนต้องเดินทางไป

โรงเรียนลำบากแล้ว ก็ยิ่งเพื่อที่จะเป็นการแก้ปัญหา การขาดแคลนที่เรียนในระดับดังกล่าว
ของกรุงเทพมหานครด้วย

(ชานาญ ยูวบูรณ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2536)

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาตามไม่เสมอภาคทางการศึกษา คือการ
จัดสรรทัศนศึกษาเป็นการเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนผู้สนใจการศึกษา แต่ไม่มีโอกาสเข้ารับ
การศึกษาในห้องเรียน ได้มีส่วนศึกษาหาความรู้ทางโทรทัศน์อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากคำ
สัมภาษณ์ที่ว่า "มีการจัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนประถมศึกษา เน้นให้ขยายการศึกษาทุก
ระดับและมีการจัดสรรทัศนศึกษา" (ชานาญ ยูวบูรณ์, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2536)

สมัยนายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล (พฤศจิกายน 2516 - มิถุนายน 2517)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของนายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล สภาพการเมือง
เศรษฐกิจ และสังคมใกล้เคียงกับสมัยของนายชานาญ ยูวบูรณ์มาก ผู้ว่าราชการ
กรุงเทพมหานคร มาจากการแต่งตั้งและเหตุการณ์หลัง 16 ตุลาคม 2516 สถานการณ์
ทางการเมืองยังไม่เรียบร้อยนัก แต่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครค่อนข้าง
น้อย การจัดการศึกษาต้องตอบสนองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และประชาชนที่ย้ายถิ่นฐาน
เข้ามาหางานอันเป็นภาระหนักของกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร, 2517)

แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาล จึงใกล้เคียงกับ
แนวคิดสมัยนายชานาญ ยูวบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากสาระสำคัญในการสัมภาษณ์ นายอรรถ
วิสูตรโยธาภิบาล และจากนัยบาย สรุปได้ดังนี้

1. ให้โรงเรียนผลิตนักเรียนให้เป็นคนฉลาด คนเก่ง คนดี คนที่มีวินัยและ
เน้นด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา พลศึกษา
2. จัดการศึกษาที่กรุงเทพมหานครรับผิดชอบให้ดีที่สุด
3. ยกเลิกโครงการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
4. ต้องการให้นักเรียนมาเข้าเรียนให้มากที่สุด
5. ครูสอนเด็กประถมศึกษาต้องเป็นคนเก่ง และควรสอนวิชาที่มีความถนัด

6. มีการมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบตามสายงาน

แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาลในข้อที่ 1 มีสาระ สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 ตามประเด็นดังนี้

ในข้อที่ 4 ในการจัดการศึกษานั้น ให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของ สังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และแผนการปกครองประเทศ

4.1 จริยศึกษา ให้มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีหิริโรดัตบะ เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวม ยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว

4.2 พลศึกษา ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกายและทางจิต ทั้งมีน้ำใจเป็น นักกีฬา

4.3 พุทธศึกษา ให้มีความรู้วิชาการ เพื่อการดำรงชีวิตโดยทั่วไป

4.4 หัตถศึกษา ให้มีกิจนิสัยและความขยันหมั่นเพียร ในการใช้มือปฏิบัติ การงาน เพื่อเป็นรากฐานของการประกอบสัมมาอาชีพ

(สำนักนายกรัฐมนตรี, 2503)

ดังจะแสดงให้เห็นจากการสัมภาษณ์นายอรรถ วิสูตรโยธาภิบาลที่ว่า "เด็กประถม สำคัญ เพราะฉะนั้นครูที่สอนเด็กต้องเป็นคนเก่งต้องพยายามให้โรงเรียนผลิตนักเรียนให้เป็น คนฉลาด คนเก่ง คนดี คนที่มีวินัย เน้นด้านพุทธศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา พลศึกษา"

(อรรถ วิสูตรโยธาภิบาล, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2537)

การบริหารงานมีการมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบตามสายงาน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า "ขณะนั้นมีกองการเจ้าหน้าที่ ระบบจัดเรียบร้อยอยู่แล้ว จะดำเนินการตามแผนนั้น"

(อรรถ วิสูตรโยธาภิบาล, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2537)

การจัดงบประมาณเป็นไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผู้ว่าราชการเป็นผู้ตัดสินใจ จากคำสัมภาษณ์ว่า "งบประมาณกรุงเทพมหานครจะไม่พอได้เงินอุดหนุนจากรัฐบาลด้วย แต่ ก็ไม่พอ ด้านงบประมาณดูว่าอย่างไรหน่าแรงด่วนกว่ากัน จะให้มีความสำคัญก่อน"

สมัยนายศิริ สันตะบุตร (มิถุนายน 2517 - พฤษภาคม 2518)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของนายศิริ สันตะบุตร สภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ยังคงเป็นเช่นลักษณะเดิมในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 การขยายตัวของเศรษฐกิจยังสูงขึ้น แต่กรุงเทพมหานคร เผชิญกับปัญหาความยากจน และแหล่งเสื่อมโทรม (เกริกเกียรติ พิพัฒน์ เสรีธรรม, 2522) ถึงแม้การดำเนินการลดอัตราประชากรจะได้ผลในภาพรวมของประเทศ แต่ประชาชนในกรุงเทพมหานครยังมีจำนวนมากอยู่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2520)

แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายศิริ สันตะบุตร จึงเป็นแนวคิดเพื่อสนองต่อสภาพดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์นายศิริ สันตะบุตร สรุปได้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาดำเนินตามนโยบายและวิธีปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ มาปรับเข้ากับกรุงเทพมหานคร โดยขอตัวคุณสมพงษ์ จิวะนนท์ จากกระทรวงศึกษาธิการ (มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ในสมัยนี้)

2. เปิดโอกาสให้เด็กที่ไม่มีสัมมะธนครวัให้ได้เข้าเรียน

3. มีการจัดตั้งมูลนิธิต่าง ๆ เกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเด็กยากจน

แนวคิดในการจัดการศึกษาสมัยนายศิริ สันตะบุตร นั้น ตรงกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. 2503 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายดังกล่าวไว้ในข้อที่ 1 ว่า "รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่อัถฒภาพ" (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2503) และในข้อที่ 4 "ในการจัดการศึกษานั้น ให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการปกครองประเทศ" (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2503) และจากคำสัมภาษณ์นายศิริ สันตะบุตรที่กล่าวไว้ว่า "เอานโยบายและวิธีปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการมาปรับให้เข้ากับกรุงเทพมหานคร (ศิริ สันตะบุตร, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537) และที่เกี่ยวกับชุมชนแออัดได้กล่าวไว้ว่า

ชุมชนแออัดมี และมีปัญหาคือเด็กเสียคนไปมากเพราะเข้าโรงเรียนไม่ได้ ไม่มีทะเบียนราษฎร และพ่อแม่มาจากต่างจังหวัด มาทำงานในกรุงเทพ อาศัยตามที่ต่าง ๆ ไม่ได้ย้าย สัมมะธนครวั ยาเสพติดมีมากในสลัมจึงต้องดึงเด็กมาเข้าโรงเรียน คิดจะทำสัมมะธนครวัให้

แต่ติดข้อที่ว่าบ้านไม่มีเลขที่ เพราะถ้ามีเรื่องราวจะลำบากจึงมาดูว่าบ้านที่อาศัยแม้จะเล็กหรือทรุดทรอมแต่เป็นที่อาศัยถาวร ก็จะทำให้มีเลขบ้าน เมื่อเรามีเลขบ้านและทะเบียนบ้านแล้วให้เขตรับ เด็กจึงได้เข้าเรียน ปัญหาชุมชนแออัดนั้นเด็กขาดการอบรม พ่อแม่ไม่มีเวลาทำให้เกิดปัญหาหลายเสพติดตามมา ต่อมาก็มีมูลนิธิต่าง ๆ เกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือเด็ก ๆ ยากจนประมาณ ปี 2517-2518 โรงเรียนครูพระที่บึงจัดตั้งขึ้น

(ศิริ สันตะบุตร, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537)

คำสัมภาษณ์ของนายศิริ สันตะบุตรสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายสมพงษ์ จิวะนนท์ กล่าวคือจุดมุ่งหมายและนโยบายของการจัดการศึกษาไว้ว่า "ท่านอยากให้การจัดการศึกษาทั่วถึงคลุมไปถึงย่านสลัมโดยเฉพาะในชุมชนแออัดต่าง ๆ การดำเนินนโยบายการศึกษาเป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติโดยเอานโยบาย และวิธีปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการมาปรับเข้ากับกรุงเทพมหานคร" (สมพงษ์ จิวะนนท์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2536) และสอดคล้องกับที่ สุดใจ เหวะเวงพงษ์ กล่าวถึงนโยบายในสมัยนี้ไว้ว่า "นโยบายในการจัดการศึกษามีการจัดโรงเรียนประถมศึกษาให้มีคุณภาพ ตามมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งจัดครู อาคารเรียนและอุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอรวมทั้งขยายการศึกษาระดับประถมปลายให้ทั่วถึงทุกระยะเรียน" จึงเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาดำเนินไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 ในข้อที่ว่าให้ทุกคนได้รับการศึกษาตามควรแก่ศักยภาพและข้อที่ว่าให้จัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคลโดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และแผนการปกครองประเทศ โดยเอาแนวนโยบายและวิธีปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ มาปรับให้สอดคล้องกับกรุงเทพมหานคร (สุดใจ เหวะเวงพงษ์ อ้างใน ศรีวิไล บุญยศิริธรณะ, 2526)

การบริหารงานในสมัยนายศิริ สันตะบุตรได้กล่าวถึงการบริหารงานบุคลากรไว้ดังนี้

เมื่อมีเรื่องเกี่ยวกับบุคลากรในสำนักงานการศึกษา ทำให้เจ้าหน้าที่บางคนต้องออกไปจึงคิดว่าการจัดการศึกษาต้องดำเนินตามกระทรวงศึกษาธิการ จึงไม่เอาคนภายใน เห็นว่าคนภายในมีอาวุโสหน่อย จึงไปปรึกษาเพื่อน ๆ ในกระทรวงศึกษาธิการมีคนแนะนำ คุณสมพงษ์ จิวะนนท์ ว่าเหมาะสม จึงนำมาปรึกษาในกรม. แล้วนำคุณสมพงษ์มาเพื่อจะได้ประสานงาน

ระหว่างกรุงเทพมหานคร กับกระทรวงศึกษาธิการได้ดี เอนรอยบาย และวิธีปฏิบัติของ กระทรวงศึกษาธิการมารับเข้ากับกรุงเทพมหานคร

(ศิริ สันตะบุตร, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537) คำสัมภาษณ์ของนายศิริ สันตะบุตร สอดคล้องกับนายไพรัช อรรถกามานนท์ที่ว่า "เลือนักการศึกษา มาดำรงตำแหน่งผู้บริหาร ทางด้านการจัดการศึกษา"(นายไพรัช อรรถกามานนท์, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2536) จะเห็นได้ว่าการบริหารงานบุคคล มีแนวคิดที่จะให้นักศึกษามาบริหารงานด้านการศึกษา ของกรุงเทพมหานคร และมีการประสานงานกับหน่วยงานในกระทรวงศึกษามากขึ้น

แนวคิดในการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองลักษณะของกรุงเทพมหานครในสมัยนี้ กรุงเทพมหานครมีลักษณะเป็นชุมชนเมือง มีแหล่งเสื่อมทรามและชุมชนแออัดนั้นเด็กขาดการ อบรม พ่อแม่ไม่มีเวลา ทำให้เกิดปัญหาเสพติดตามมา ต่อมาปัญหาต่างๆเกิดขึ้นเพื่อ ช่วยเหลือเด็กยากจน"(ศิริ สันตะบุตร, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537)จะเห็นได้ว่าในสมัยนี้ มีแนวคิดการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานคร ในเรื่องเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในชุมชนแออัด

สมัยนายสาย หุตะเจริญ (พฤษภาคม 2518 - สิงหาคม 2518)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของนายสาย หุตะเจริญ สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมยังเป็นเช่นเดียวกับสมัยนายศิริ สันตะบุตร และนายสาย หุตะเจริญ ดำรงตำแหน่ง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในช่วงระยะเวลาสั้นๆ แนวคิดในการจัดการศึกษาจึงตอบสนอง ตามเศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางเดียวกับ นโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเดิม ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ นายสมพงษ์ จิระนนท์ การศึกษาในสมัยนั้นได้กล่าวไว้ว่า "ระยะสั้นมาก ไม่ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายเพิ่มเติม" (สมพงษ์ จิระนนท์, 20 พฤศจิกายน 2536) ซึ่งใกล้เคียงกับสุตใจ หะวะพงษ์ กล่าวถึงนโยบายในสมัยนี้ไว้ว่า "ดำเนินการ โรงเรียนประถมศึกษาให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และให้มีคุณภาพตามมาตรฐานของ กระทรวงศึกษาธิการ จัดครูให้เพียงพอกับนักเรียน จัดอาคารเรียนและอุปกรณ์การเรียนให้ เพียงพอ" (สุตใจ หะวะพงษ์ อ้างใน ศรีวิไล บุญยศิริ, 2526)

แนวคิดในการจัดการศึกษาสมัยนายสาย หุตะเจริณ จึงตรงกับแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. 2503 ในจุดมุ่งหมายข้อที่ว่า รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษา ตามควรแก่อัถถภาพ และจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม คือจัดโรงเรียน ครู อาคารและอุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น

สมัยนายธรรมณู เทียนเงิน (สิงหาคม 2518 - เมษายน 2520)

ในช่วงสมัยของนายธรรมณู เทียนเงิน สภาพการเมืองของกรุงเทพมหานคร ช่วงนี้ นายธรรมณู เทียนเงิน เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่มาจากการเลือกตั้ง สภาพเศรษฐกิจ และการเมืองกรุงเทพมหานครยังคงเป็นศูนย์กลางความเจริญของประเทศ อยู่ และยังประสพกับปัญหาความแออัดของจำนวนประชากร ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงานอยู่ (สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2526)

เนื่องมาจากนายธรรมณู เทียนเงิน เป็นผู้ว่าราชการที่มาจากการเลือกตั้ง (กองประชาสัมพันธ์กรุงเทพมหานคร, 2536) และครูกรุงเทพมหานครเป็นครูกลุ่มใหญ่ (กรุงเทพมหานคร, 2531) ซึ่งเป็นฐานเสียงที่สำคัญ หากสร้างนโยบายเป็นที่พึงพอใจกับครูกลุ่มนี้ก็จะมิฉะนั้นเสียงสนับสนุนเพิ่มขึ้น และสภาพการซ้ำชั้นของนักเรียนในช่วงปี 2518 มีนักเรียนซ้ำชั้นสูงถึงร้อยละ 16.20 (สำนักการศึกษา, ม.บ.ป) ก่อให้เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณในช่วงนี้จึงได้มีแนวคิดในการจัดการศึกษา ดังได้จากการสัมภาษณ์ นายสมพงษ์ จิระนนท์ และนายไพรัช อรรถกามานนท์ สรุปได้ดังนี้

1. จัดการประถมศึกษาให้ทั่วถึงและได้มาตรฐานตามกระทรวงศึกษาธิการ
2. ขยายการศึกษาประถมศึกษาตอนปลายโดยเร่งด่วน
3. จัดอาคารเรียน และอุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอ
4. จัดครูให้เพียงพอกับนักเรียน
5. ปรับปรุงอาคารเรียน ที่ทรุดทรอม
6. โยกย้ายบริหารโรงเรียนตามความเหมาะสม
7. จัดระบบงบประมาณรายจ่ายเกี่ยวกับเงินเดือนข้าราชการครู

แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายธรรมนุญ เทียนเงินมีสาระสอดคล้องกับนโยบาย การพัฒนา การศึกษาของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515 - 2519) ใน ข้อที่ว่าขยายการศึกษาประถมตอนปลายโดยเน้นอาชีพที่ประกอบในส่วนภูมิภาค ดังข้อมูลที่ได้ จากการสัมภาษณ์นายสมพงษ์ จิวะนนท์ ดังนี้

แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายธรรมนุญ เทียนเงิน มีการจัดระบบบริหารบุคคล ใหม่ โดยการสืบเปลี่ยน โยกย้ายผู้บริหารโรงเรียนตามความเหมาะสมจัดระบบงบประมาณ รายจ่ายเงินเดือนข้าราชการครูทั้งหมด ให้รับเงินเดือนจากรัฐบาลมีการขยายและปรับปรุง ประสิทธิภาพ เพื่อลดความสูญเปล่าทางการศึกษา และพัฒนาโรงเรียนโดยการสร้างอาคาร สถานที่ ซึ่งได้รับงบประมาณจากกรุงเทพมหานคร และสำนักงบประมาณ ขยายการศึกษา ประถมศึกษาตอนปลายโดยเน้นอาชีพที่สามารถประกอบได้ในส่วนภูมิภาค

(สมพงษ์ จิวะนนท์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2536)

การบริหารและการจัดสรรงบประมาณในสมัยนี้ จัดระบบบริหารบุคคลใหม่โดย สืบเปลี่ยน โยกย้ายผู้บริหารโรงเรียนตามความเหมาะสม และจัดระบบงบประมาณรายจ่าย เกี่ยวกับเงินเดือนข้าราชการครู โดยของบุดหนุนจากรัฐบาล

การจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าจากข้อมูลสถิติ การตกชั้นใน ปี 2518 มีเด็กตกชั้นถึง 16.20 % (สำนักการศึกษา, ม.ป.บ) จึงเกิดแนวคิดเพื่อปรับปรุง ประสิทธิภาพเพื่อลดความสูญเปล่าทางการศึกษา และมีการย้ายผู้บริหารตามความเหมาะสม เป็นการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนขึ้น นับว่าเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าอีกทางหนึ่ง

2.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร ในสมัยนายชโล ธรรมศิริ และนายเชาวน์วัศ สดลาภา ซึ่งตรงกับช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 - 2524)

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) รัฐบาลได้เริ่มกำหนดแนวทาง ในการพัฒนาเมืองหลักและพัฒนาภาคควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการวางแผน ประชากร โดยกำหนดการพัฒนาภาคและกระจายการพัฒนาเมืองหลักขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้สามารถมีฐานเศรษฐกิจของตนเอง และเพื่อเป็นศูนย์กลางความเจริญของแต่ละภาค

ซึ่งจะช่วยลดความแออัดของกรุงเทพมหานครในระยะยาว นอกจากนี้ได้กำหนดให้มีการเร่งรัดพัฒนาพื้นที่พิเศษ ที่มีปัญหาในภาคต่างๆ ด้วย เป็นการกระจายการพัฒนาไปยังทุกพื้นที่ให้ทั่วถึงมากขึ้น ซึ่งนับเป็นการประสานการพัฒนาเศรษฐกิจและกายภาพในระดับประเทศภาคและเมืองไปพร้อมๆ กัน (สมชัย วุฒิมปรีชา, 2528) โดยมุ่งถึงเสถียรภาพทางการคลังลดความสำคัญของการขยายตัวทางเศรษฐกิจลงเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท และสร้างความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม มีการกระจายรายได้ให้กับชาวชนบท ซึ่งเศรษฐกิจโดยรวมในปี พ.ศ. 2526 มีการคลี่คลายในทางที่ดีแต่ยังมีปัญหาดุลการค้า และดุลการชำระเงิน ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความยากจน ซึ่งยังคงส่งผลให้กรุงเทพมหานครโดยอัตราการเพิ่มของประชากรในปี 2524 จำนวนร้อยละ 4 มาจากต่างจังหวัดเพื่อหางานทำในกรุงเทพ (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2526) อีกทั้งเข้ามาเรียนหนังสือก่อให้เกิดการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม และการบริการต่างๆ กลับกลายเป็นทำให้ระบบการกระจายรายได้ของสังคมยิ่งเลวร้าย อันจะก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารกรุงเทพมหานคร

ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ปัญหาการว่างงาน ซึ่งเป็นแรงงานที่คนอพยพมาจากต่างจังหวัดเพื่อหางานทำ
2. ปัญหาสาธารณสุข ประชาชนผู้มีรายได้น้อยประมาณร้อยละ 26 หรือ 100 ล้านคน ในปี 2521-2522 ไม่สามารถให้บริการสาธารณสุขของรัฐได้ (สำนักงานแพทย์กรุงเทพมหานคร, 2525) ประชาชนกลุ่มนี้จึงมีปัญหาทางด้านสุขภาพแล้วปล่อยให้เรื้อรัง
3. ปัญหาอาสาสมัคร ได้แพร่กระจายในชุมชนแออัดและแหล่งเสื่อมทรามซึ่งมีกว่า 300 แห่งในกรุงเทพมหานคร และปัญหาอาสาสมัครจะรุนแรงเฉพาะในกรุงเทพมหานครและค่อย ๆ ขยายสู่จังหวัดใหญ่ ๆ (กรุงเทพมหานคร, 2525)
4. ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหาขยะ ในปี 2524 ปริมาณของขยะกรุงเทพมีประมาณวันละ 2,000 ตัน แต่กรุงเทพมหานครเก็บได้เพียง 1,600 ตัน (ทองต่อ กลัวยไม้ ณ อยุธยา, 2526) จึงทำให้ขยะเกลื่อนกลาดอยู่ตามชอยต่าง ๆ และ

บางส่วนถูกทิ้งลงแม่น้ำลาคอง ซึ่งทำให้อ่างน้ำตื้นเขินและอุดท่อระบายน้ำอีกด้วย

5. ปัญหาการจราจร เริ่มเกิดปัญหาที่ก่อให้เกิดการติดขัดของการคมนาคมขนส่งในกรุงเทพมหานคร (พิสิษฐ์ ภัคเกษม, 2526)

จากการประเมินผลแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปรากฏว่าการพัฒนาภาค และระบบเมืองยังไม่ได้ผลสมบูรณ์ เพราะการกระจายการผลิตระหว่างภาคยังไม่ได้สมดุลย์ กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ยังคงเป็นศูนย์กลางการผลิตสาขาที่ไม่ใช่เกษตรกรรม ในขณะที่ภูมิภาคที่ห่างไกลยังไม่มีประสิทธิภาพการผลิตดังกล่าว บทบาทของเมืองหลักยังไม่สามารถดึงดูดกิจกรรมด้านอุตสาหกรรมและกระจายผลการพัฒนาไปถึงชนบท ส่วนใหญ่ในภูมิภาคได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังขาดมาตรการสนับสนุนและบริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เทคนิควิชาการตลอดจนขาดนโยบายการจัดสรร การลงทุนในเมืองระดับต่าง ๆ เท่าที่ผ่านมาการพัฒนากรุงเทพมหานคร และการพัฒนาเมืองโดยทั่วไปในประเทศไม่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระดับภาค และแผนประชากร รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเมืองต่าง ๆ และการประสานงานในการกำหนดนโยบาย วางแผน และการดำเนินการของงานพัฒนาสาขาต่างๆ

จากสภาพการบกรอง เศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

สมัยนายชลอ ธรรมศิริ (เมษายน 2520 - กรกฎาคม 2522)

ในช่วงการดำรงตำแหน่งของนายชลอ ธรรมศิริ สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมาจากการเลือกตั้ง (กรุงเทพมหานคร, 2536) สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร ยังมีการขยายตัวของประชากรอยู่มากสภาพสังคม ยังมีการหลั่งไหลของภาคเอกชน เข้าสู่ชุมชนเมืองเพื่อเข้ามาหางานทำ ทำให้เกิดชุมชนแออัด และแหล่งเสื่อมทราม แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายชลอ ธรรมศิริ จึงจัดให้สอดคล้องกับ

สภาพดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากแนวคิดทางการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์นายชงศ์ วงษ์จันทร์ และ เอกสาร สรุปได้ดังนี้

1. มุ่งให้ประชาชนในกรุงเทพมหานครได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง
  2. ปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร
  3. ส่งเคราะห์กลุ่มผู้ด้อยโอกาสให้มีโอกาสได้รับการศึกษา เช่นโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ เลี้ยงอาหารกลางวัน
  4. ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมอบนโยบายในการจัดการศึกษาให้รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครรับผิดชอบและดำเนินการในรายละเอียด
  5. กิจกรรมเสริมหลักสูตร ส่งเสริมด้านดนตรี กีฬา
  6. ส่งเสริมฐานะและสมรรถภาพของครู โดยการฝึกอบรม และศึกษาดูงาน
- แนวคิดในการจัดการศึกษา ในสมัยของนายชลอ ธรรมศิริตรงกับแผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2520 - 2524) ซึ่งมีนโยบายดังนี้

1. จัดให้มีอาคารเรียน และส้วมให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนทุกห้องที่จัดไว้ให้เด็กในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้ เข้าเรียนอย่างทั่วถึง ดำเนินการให้ประชากรวัยเรียนที่มีได้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามแหล่งเสื่อมทรามต่าง ๆ ได้เข้าเรียนโดยทั่วถึงกัน โดยจัดให้มีโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ เพื่อให้ประชากรในแหล่งดังกล่าวมีความรู้ มีทักษะการประกอบอาชีพตามถนัดและความสนใจโดยจัดตั้งโรงเรียนฝึกอาชีพเคลื่อนที่ขึ้น
2. จัดสวัสดิการนักเรียน ได้แก่ น้ำดื่ม น้ำใช้ อาหารกลางวัน เสื้อผ้า เครื่องเขียน แบบเรียน ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนขาดแคลนทุกคน
3. ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น โดยจะเร่งรัดดำเนินการในด้านการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การฝึกอบรมครู การผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน ส่งเสริมในด้านกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพและด้านพลานามัย
4. ส่งเสริมฐานะครูและสมรรถภาพของครู โดยจะจัดสรรจำนวนผู้ที่ศึกษาต่อทั้งประเภททางราชการส่งไปศึกษา และศึกษาต่อประเภทขอความจำนงไปศึกษาต่อทุกระดับให้มากขึ้น นโยบายการจัดการศึกษาในสมัยนี้ ดำเนินตามแผนพัฒนาการศึกษากรุงเทพมหานคร

ฉบับที่ 1 ตรงกับคำสัมภาษณ์ของนายสมพงษ์ จิระนนท์ที่ว่า "แนวคิดดำเนินการตามแผนพัฒนา การศึกษากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 และยังเห็นคุณภาพทางการศึกษาให้มีคุณภาพ ำให้มีดนตรี เน้นในด้านวิชาการด้วยผู้ว่าฯชลอ มุ่งด้านคุณภาพการศึกษา มุ่งช่วยชุมชนแออัดเช่นโรงเรียน ศูนย์รวมน้ำใจ สมัยผู้ว่าฯชลอ ำให้การอบรมครู ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ ทุกโรงเรียน ทางด้าน การบริหารการศึกษา การให้บริการต่าง ๆ แก่นักเรียน" (สมพงษ์ จิระนนท์, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2536) และสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายชงศ์ วงษ์จันทร์ ที่กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในกรุงเทพมหานคร ดังนี้

ความมุ่งหมายมี

1. พยายามที่จะให้คนในกรุงเทพมหานครมีการศึกษาขึ้นอย่างทั่วถึง
2. พัฒนาคุณภาพของโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร
3. สงเคราะห์กลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่าง ๆ

เราสำรวจสภาพโดยทั่วไปแล้วตั้งนโยบายหลักสำหรับเด็กด้อยโอกาส 2-3 ประการ

1. นักเรียนทุกคนต้องเข้าเรียนระดับประถมศึกษา โดยไม่ต้องหวังว่าเด็ก จะมีฐานะเป็นบ้าน ำเกิดหรือสูติบัตรหรือไม่ ห้ามไม่ำให้โรงเรียนปฏิเสธ ำรับไว้ เรื่องอื่นไว้ทีหลัง ำให้เด็กได้มีโอกาสเข้าเรียนก่อน
2. ช่วยเหลือเด็กที่หลงสำรวจ เด็กไม่เข้าเรียนเพราะช่วยเหลือพ่อแม่หรือ พ่อแม่ทอดทิ้งส่วนมากจะเป็นเด็กในชุมชนแออัดคลองเตย แทนที่จะให้เด็กเข้าเรียน ก็ส่ง โรงเรียนไปหาเด็ก ำทั้งโรงเรียนในที่ที่เด็กอยู่ ำเรียนตรงไหนก็เรียนเพื่อให้อ่านออก เขียนได้ เป็นประการแรก ำ่านออกเขียนได้แล้วสอนวิชาชีพตามไป เราเรียกว่าโรงเรียน สงเคราะห์เคลื่อนที่แห่งแรก คือ คลองเตย (ชงศ์ วงษ์จันทร์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2537)

แนวคิดในการจัดการศึกษาในสมัยนี้ สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ำนประเด็น ต่อไปนี้คือ

1. สถานศึกษาพึงให้ความเสมอภาคแก่บุคคลเข้ารับการศึกษาตามความสามารถของบุคคลนั้น

2. รัฐบาลพึงจัดและสนับสนุนผู้ยากไร้ ผู้มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงกัน
3. รัฐบาลพึงเร่งจัดการศึกษาภาคบังคับตามแผนให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น
4. ให้จัดวางหลักการและมาตรการปรับปรุง ส่งเสริมมาตรฐานการศึกษานิสถานศึกษาของรัฐ ของท้องถิ่น และของเอกชน ให้มีคุณภาพไม่ต่ำกว่าระดับที่กำหนด
5. ให้จัดสรรวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาตลอดจนคิดหาวิธีการ และเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการศึกษาอย่างเหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกันในคุณภาพของการศึกษาทั้งที่จัดในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนเมืองนั้นจะเห็นได้จาก "โครงการโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ของกรุงเทพมหานคร โครงการโรงเรียนชุมชน โครงการทุนการศึกษา สำหรับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ โครงการฝึกอาชีพเคลื่อนที่ของกรุงเทพมหานคร โครงการประชุมอบรมครู เรื่องประชากรศึกษา" (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2520) และสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายชงศ์ วงษ์จันทร์ ที่ว่า

ครูอาศัยได้ทุนแพลตฟอร์มเด็กมาเรียน 1 ครั้งต้องการประกาศนียบัตร ป.6 ให้ครูหาใบสมัครในโรงเรียนที่ใกล้ที่สุด ใบสอบสมทบกับโรงเรียนในระบบทำให้เด็กอ่านออก เขียนได้ขึ้นเยอะ เลี้ยงอาหาร จัดสวัสดิการของเด็ก เด็กหิวหอยอยู่มาก ไม่ได้กินอาหารเช้าเราตั้งเข็มว่าจะช่วยเด็กเหล่านี้ในเรื่องอาหารกลางวัน จึงตั้งมูลนิธิเหรียญสีทองเพื่อช่วยเหลือเด็กยากจนรับบริจาคจากผู้ใจบุญมีการจดทะเบียนเป็นมูลนิธิ ครูเป็นครูอาสาสมัคร มีความดีความชอบครูทำงานด้วยความอดทน สุขใจ มานะ เด็กของโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ไม่จำกัดอายุบางแห่งคนนิยมก็แปลงสภาพเป็นโรงเรียนขึ้นมา (ชงศ์ วงษ์จันทร์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2537) การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานครที่สมัยนี้เน้นคือโรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ และทุนการศึกษาต่าง ๆ

สมัยนายเขาวนัศ สุตลาภา (กรกฎาคม 2522 - เมษายน 2524)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของนายเขาวนัศ สุตลาภา สภาพการเมืองใน กรุงเทพมหานคร ผู้ว่ามาจากการแต่งตั้งเช่นเดิม สภาพเศรษฐกิจและสังคมยังอยู่ในช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ได้ปรากฏแนวคิดและนโยบายในการศึกษาไว้ ดังนี้ "จัดดำเนินการศึกษาในแหล่งสลัมและเตรียมขยายการศึกษาภาคบังคับ" (สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2525) จากแนวคิดและนโยบายดังกล่าวพบว่าเป็นแนวคิดที่มีผลมาจากการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ซึ่งมีอัตราการเพิ่มของประชากรที่มาจากต่างจังหวัดเพื่อหางานทำในกรุงเทพมหานคร (สภาพพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2536) อีกทั้งผู้ที่ประสงค์จะเข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพมหานคร จึงจำเป็นต้องจ่ายค่าศึกษาให้จูงใจ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของนายสมชัย วุฒิปรีชา ซึ่งเป็นรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่รับผิดชอบด้านการศึกษาดังกล่าวถึง การจัดการ ศึกษาที่ตอบสนองสภาพเศรษฐกิจและสังคมในสมัยนั้นว่า "นโยบายที่จะใช้การศึกษาลดช่องว่าง ในสังคม นั่นคือ การจัดการศึกษาในแหล่งสลัม และจะเร่งรัดเรื่องการเตรียมขยายปริมาณ การศึกษาภาคบังคับในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งเขตชั้นใน และชั้นนอกเพื่อให้บริการขยายตัว ของประชากรที่เพิ่มขึ้น" (สมชัย วุฒิปรีชา, 2522)

แนวคิดในการจัดการศึกษาของนายเขาวนัศ สุตลาภา ได้จากการสัมภาษณ์ นายสมชัย วุฒิปรีชา และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สรุปดังนี้

1. การสร้างคนโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก
2. จัดการศึกษาสำหรับเด็กในสลัม ให้เด็กที่ขาดหลักฐานที่เรียน
3. ปรับปรุงคุณภาพของการศึกษา
4. ขยายปริมาณการศึกษาภาคบังคับในเขตกรุงเทพมหานคร
5. สร้างขวัญกำลังใจของครู

แนวคิดและการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาสอดคล้องกับนโยบายแผนการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2520 ในชื่อที่ว่า "รัฐพึงจัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงบริบูรณ์ สำหรับ

สถานศึกษาของรัฐและท้องถิ่นจะต้องจัดให้เปล่า และสถานศึกษาควรรักษาความเสมอภาคแก่บุคคลในการเข้ารับการศึกษิตตามความสามารถของบุคคลนั้น ๆ " (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2520) และสอดคล้องกับนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524 ในข้อที่ว่า "ขยายการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง และปรับปรุงระบบการศึกษิตโครงสร้างและคุณภาพตลอดจนความเสมอภาคทางการศึกษิตให้เหมาะสมกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษิตแห่งชาติ, 2520)

ดังที่นายสมชัย วุฑฒิตปริชาได้กล่าวไว้ถึงนโยบายการศึกษิตสมัยนายชวนวันวิศ สุตลาภา เป็นผู้ว่าราชการกรกรุงเทพมหานคร คืนโยบายที่จะใช้การศึกษิตลดช่องว่างในสังคม นั้นคือการจัดการศึกษิตในแหล่งสลัม นโยบายเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพของการศึกษิต ทั้งในแง่ของการสำรวจมาตรฐานและการวางแผนการปรับปรุง และจะเร่งรัดเรื่องการเตรียมขยายตัวของประชากรที่เพิ่มขึ้น (สมชัย วุฑฒิตปริชา, 2522)

และจากการสัมภาษณ์นายสมชัย วุฑฒิตปริชา ซึ่งนโยบายของนายชวนวันวิศ สุตลาภา ที่ว่า "นโยบายเชิงปริมาณทางการกิจหลักให้สมบูรณ์ เช่นเร่งรัดจัดการศึกษิตภาคบังคับโดยดูจากอัตราการเพิ่มของประชากรในกรุงเทพมหานคร" (สมชัย วุฑฒิตปริชา, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2537)

แนวคิดการสร้างคนโดยใช้การศึกษิตเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก เพื่อเป็นการแก้ปัญหาความเสื่อมของสังคมโดยมีโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นในสมัยนี้หลายอย่าง ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นายสมชัย วุฑฒิตปริชา ดังนี้

ต้องใช้การศึกษิตเป็นเครื่องมือ เช่น การสร้างนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก เป็นต้นว่าไม่มั่งง่าย การรักษิตาธารณสมบัติ ความมีวินัยในโรงเรียน มีการสร้างโครงการให้เห็นเด่นชัด คืโครงการสร้างวินัยในโรงเรียน ถูชงข้ามถนนเข้าคิวรอรถเมส และการกล่าวขอบคุณคนขับรถเมส และต่อมาทางกระทรวงศึกษิตการได้นำไปใช้ต่อจึงเป็นแบบแผนเดียวกันทั้งประเทศ (สมชัย วุฑฒิตปริชา, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2537)

แนวคิดในการจัดการศึกษิตสำหรับเด็กด้อยโอกาส เพื่อเป็นการสนองตอบลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานครที่มีช่องว่างทางการศึกษิต โดยการจัดโรงเรียนพิเศษที่เป็น

โรงเรียนสาขามาช่วยเสริมในสลัม สำหรับเด็กที่ไม่มีหลักฐาน ทะเบียนสำมะโนครัว โดยใช้ การประสานงานกับสำนักงานเขต

จากการสัมภาษณ์นายสมชัย วุฒิปรีชา เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อย โอกาสกล่าวไว้ว่า "การศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสลัม คือการตั้งโรงเรียนพิเศษที่เป็น โรงเรียนสาขามาช่วยเสริม" (สมชัย วุฒิปรีชา, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2537)

2.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร ในสมัยพลเรือเอกเทียม มกรานนท์ และ ดร.อาษา เมฆสุวรรณท์ ซึ่งตรงกับช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529)

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 (2525-2529) รัฐบาลได้กำหนดแนวทางในการ พัฒนาเมืองโดยเร็ว โยกย้ายและกระจายกิจการบางประเภทให้ออกไปอยู่ในส่วนภูมิภาค และจำกัดการขยายกิจกรรมทาง เศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ฯลฯ สนับสนุนให้มีการวางผังเมือง รวมและผังเมือง เฉพาะในกรุงเทพมหานคร ตลอดจนปรับปรุงระบบขนส่ง และในการพัฒนา สังคมโดยลดอัตราการเพิ่มของประชากรและมีการกระจายรายได้ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (สำนักงานนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2523)

ผลจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ทำให้ เศรษฐกิจไทยยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูง คือ ในปีพ.ศ.2532 เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 12.2 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530) แต่ในภาวะ เศรษฐกิจที่กำลังขยายตัวอย่างมาก ก็มีปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบเศรษฐกิจที่สำคัญคือ การ กระจายรายได้ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ ตลอดจนผลกระทบด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการบุกรุก ทาลายป่าของเกษตรกรที่ ไม่มีที่ดินทำกิน

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 การเติบโตทางเศรษฐกิจในเมือง เป็นไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เศรษฐกิจชนบทเป็นไปอย่างเชื่องช้า ซึ่งทำให้ระบบการ จ้างงานในชนบทมีน้อยกว่าในเมือง ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ดังที่กล่าวแล้ว และเมื่อมาถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ปัญหาดังกล่าวยังคงดำรงอยู่ ประชาชนยัง

คงอพยพเดินทางเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานคร จนทำให้เกิดปัญหาแก่กรุงเทพมหานครหลายประการ คือ

1) ปัญหาการจราจร ปัญหาการจราจรติดขัดในกรุงเทพมหานครถึงขั้นวิกฤตอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยรวม (แผนงานการศึกษาและวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร, 2535)

2) ปัญหาสภาวะแวดล้อมเสื่อมทราม จากการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในกรุงเทพมหานคร โดยไม่มีมาตรการควบคุมและจัดภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมทำให้เกิดปัญหาสภาวะแวดล้อมเสื่อมทราม (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2525)

3) การขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และเกิดปัญหาแผ่นดินทรุด และภาวะน้ำท่วม

4) ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์และคุณภาพชีวิต แรงงานที่อพยพจากต่างจังหวัดเข้ามาอาศัยในกรุงเทพมหานครโดยกระจุกตัวอยู่ในชุมชนแออัด ซึ่งมีประมาณ 980 ชุมชน สภาพแวดล้อมบริเวณที่พักอาศัยเสื่อมทรามมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ขาดบริการทางการศึกษา เป็นต้น

5) ปัญหาการศึกษา ปัญหาการศึกษาของกรุงเทพมหานครที่พบมีดังนี้

5.1 เด็กที่มีอยู่ไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างทั่วถึง เพราะกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจในการเกณฑ์เด็กแก่กรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังมีเด็กที่อยู่ในชุมชนแออัด และชุมชนบริเวณก่อสร้างบางส่วนไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ

5.2 การเข้าชั้นของนักเรียนประถมศึกษาอยู่ในอัตราสูงกว่ากำหนด ทั้งแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 3 กำหนดไว้ร้อยละ 6 แต่มีชั้นจนถึงร้อยละ 7.83

5.3 เด็กที่ผ่านการศึกษภาคบังคับจากโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครรวมทั้งเด็กยากจนบางส่วนไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จึงได้ออกมาประกอบอาชีพ แต่ขาดความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับภาวะความต้องการของตลาดแรงงาน (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2528) อย่างไรก็ตามกรุงเทพมหานครยังมีลักษณะ

เป็นศูนย์รวมของความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อการเพิ่มของประชากรและการจัดการศึกษาในกรุงเทพมหานครเป็นอย่างมาก (สมชัย วุฒิปรีชา, 2528)

จากสภาพการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

สมัยพลเรือเอกเทียม มกรานนท์ (พฤษภาคม 2524 - พฤศจิกายน 2527)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของพลเรือเอกเทียม มกรานนท์ สภาพเหตุการณ์ที่สำคัญในสมัยนั้นคือ มีน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร สภาพเศรษฐกิจและสังคมจึงซบเซา และเต็มไปด้วยความเดือดร้อน ปัญหาน้ำท่วมจึงเป็นปัญหาสำคัญ นายสมชัย วุฒิปรีชา รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้รับผิดชอบด้านการศึกษาระดับนั้น กล่าวว่า "สมัยผู้ว่าเทียม มกรานนท์ ปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขเร่งด่วนในสมัยนั้นคือการแก้ปัญหาน้ำท่วม ในเรื่องการจัดการศึกษาดำเนินอยู่คือ ให้นักด้อยโอกาสในกรุงเทพมหานคร ที่ขาดหลักฐานที่จะเข้าเรียนสามารถเข้าเรียนได้ โดยกรุงเทพมหานคร ได้ประสานงานกับหัวหน้าเขต ในการดำเนินงานเพื่อจะให้นักมีหลักฐานทะเบียนบ้านถูกต้องตามกฎหมาย โดยให้ครูประชาสัมพันธ์พูดคุยกับผู้ปกครองนักเรียน" (สมชัย วุฒิปรีชา, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2537) "ให้นักที่อยู่ในเกณฑ์บังคับได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และเด็กเข้าเรียนเร็วขึ้นจาก 7 ขวบ เป็น 6 ขวบ 5 เดือน" (สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2526)

แนวคิดในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของพลเรือเอกเทียม มกรานนท์ที่ได้จากการสัมภาษณ์นายสมชัย วุฒิปรีชา และจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

1. สานงานต่อจากสมัยนายเชาวน์วัศ สุตลาภา ในทุกเรื่อง
2. จัดการประถมศึกษาให้เพียงพอและทั่วถึง

3. จัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรประถมศึกษา 2521 คือ ให้นักเรียนกรุงเทพมหานครคิดเป็น ทาเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นพลเมืองดี อ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณเป็น
4. ลดความสูญเสียทางการศึกษาให้น้อย คือลดอัตราการตกชั้นของนักเรียน
5. บุกฝังสร้างเสริมคุณภาพ และวินัยแก่เด็กนักเรียน
6. ให้ความช่วยเหลือเด็กที่ด้อยโอกาส

แนวคิดในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ในประเด็นที่ว่า การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงสภาพอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัย และความสามารถได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดี ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสอดคล้องกับอีกประเด็นที่ว่า รัฐพึงเร่งจัดการศึกษาภาคบังคับตามแผนให้ทั่วถึงทุกท้องถิ่น

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือมีการบุกฝัง สร้างเสริมคุณภาพ และวินัยแก่เด็กนักเรียน เนื่องจากบ้านเมืองขณะนั้นประชาชนขาดวินัย ทาแก้ปัญหาตามมาอย่างมากมาย และมีการลดความสูญเสียทางการศึกษาให้น้อยลง คือลดอัตราการตกชั้นของนักเรียนด้วย

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อสนองลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ การดำเนินการแก้ไขปัญหาการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส และให้เด็กเข้าโรงเรียนเร็วขึ้น เพื่อรองรับสภาพแนวโน้มของสังคมเมืองต่อไป ดังมีข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ นายสมชัย วุฒิปรีชา คือ

แนวคิด และนโยบายในการจัดการศึกษา จะเห็นได้จากสมัยผู้ว่าฯ เทียม มกรานนท์ ปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน ในสมัยนั้นคือ การแก้ปัญหาหน้าท่วม...นโยบายทางการศึกษาดำเนินตามสมัยที่แล้ว... ในเรื่องการจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่คือ ให้เด็กด้อยโอกาสในกรุงเทพมหานครที่ขาดหลักฐานที่จะเข้าเรียน สามารถเล่าเรียนได้โดยกรุงเทพมหานครได้ประสานงานกับสำนักงานเขตในการดำเนินงาน เพื่อให้เด็กมีหลักฐานทะเบียนบ้านถูกต้อง

ตามกฎหมาย โดยให้ครูประจำชั้นพันธุ์พูดคุยกับผู้ปกครองนักเรียน(สมชัย วุฒิปรีชา, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2537) และให้เด็กอยู่ในเกณฑ์บังคับได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง...และให้เด็กเข้าโรงเรียนเร็วขึ้นจาก 7 ขวบ เป็น 6 ขวบ 5 เดือน (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2526)

สมัยดร.อาษา เมฆสวรรค์ (พศจิกายน 2527 - พศจิกายน 2528)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของนายอาษา เมฆสวรรค์ สภาพการเมืองเศรษฐกิจและสังคมในสมัยนี้ตรงกับช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจสมัยที่ 5 ซึ่งกรุงเทพมหานคร ยังเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญทางด้านต่าง ๆ อยู่ แนวคิดและนโยบายในการจัดการศึกษาในสมัยนี้" สืบทอดนโยบายเก่าของผู้บริหารกรุงเทพมหานครในยุคก่อน และรณรงค์ปลูกฝังวินัยในด้านความสะอาด ประหยัดและนิยมไทยให้แก่เด็กนักเรียน"(สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2536)

แนวคิด และนโยบายดังกล่าวเป็นผลที่สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ซึ่งเศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วจนทำให้เกิดปัญหาสภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น น้ำเสีย การทิ้งขยะมูลฝอย การขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค อากาศเป็นพิษ (สำนักงานนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2525) เพื่อให้การแก้ปัญหาในด้านนี้ของกรุงเทพมหานครประสบผล จึงได้แนวคิดที่จะปลูกฝังวินัยในการรู้จักรักษาความสะอาด การประหยัด ให้แก่เด็กนักเรียนไว้ในเบื้องต้น อีกทั้งแนวคิดและนโยบายในสมัยนี้เกี่ยวกับเด็กยากจนเด็กด้อยโอกาส นายชงค์ วงษ์จันทร์รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รับผิดชอบด้านการศึกษาดังกล่าวไว้ว่า "สมัยนี้สืบทอดนโยบายสมัยที่ผ่านมาโดยให้โรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่สำหรับเด็กบางส่วนที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้ช่วยเหลือนักเรียนรายจัดโครงการอาหารกลางวัน" (ชงค์ วงษ์จันทร์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2537) แนวคิดนี้เป็นการตอบสนองสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ผู้ปกครองประสบปัญหาความยากจน และการย้ายถิ่นฐานเข้ามาโดยขาดหลักฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนต่อของบุตรหลาน นอกจากนี้ยังมีแนวคิดและนโยบายในการขยายการสอนวิชาชีพ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ต้องการแก้ปัญหาการศึกษาที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5

ที่มีเด็กจบการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร รวมทั้งเด็กยากจนบางส่วน
ที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมัธยมแล้วต้องออกมาประกอบอาชีพ แต่ขาดความรู้และทักษะที่
เหมาะสมกับภาวะความต้องการของตลาดแรงงาน (สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2536)

จากการสัมภาษณ์นายชงศ์ วงษ์จันทร์ และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงแนวคิด
ในการจัดการศึกษาของ ดร.อาษา เมฆสวรรค์ สรุปลงได้ดังนี้

1. รมรงค์ปลูกฝังวินัย ความสะอาด ความประหยัดและความนิยมไทย
2. ช่วยเหลือนักเรียนยากจน
3. ส่งเสริมสุขภาพ ครู นักเรียน
4. ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน
5. ส่งเสริมฐานะของครูและพัฒนาบุคลากร โดยการฝึกอบรม
6. กระจายอำนาจบริหารการศึกษา ให้อำนาจเขตมากขึ้น

แนวคิดและนโยบายในการจัดการศึกษา ในสมัยนี้นั้นตรงกับนโยบายของแผนพัฒนา
การศึกษาของกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2525-2526) ได้กำหนดไว้ดังนี้

ปลูกฝังและส่งเสริมให้เด็กมีสมรรถภาพทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ศิลปธรรม
จรรยาอันดีงาม มีระเบียบวินัย มีลักษณะนิสัยที่ดี มีความรับผิดชอบต่อตนเอง หมู่คณะ และ
บ้านเมือง ความรักชาติเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์

จัดหาเครื่องแบบ บทเรียน อุปกรณ์การเรียน และสนับสนุนในด้านอาหารกลางวัน
และทุนการศึกษาให้แก่เด็กยากจน

ส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้าในอาชีพ โดยเฉพาะการเพิ่มพูนความรู้วิทยฐานะ
ตลอดจนได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ

ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา แต่ละโรงเรียนให้ได้มาตรฐานและทัดเทียมกัน
(สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2525)

แนวคิดในการจัดการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520
อันประเด็นต่อไปก็คือ ให้จัดวางหลักการและมาตรการปรับปรุง ส่งเสริมมาตรฐานการศึกษา
ในสถานศึกษาของรัฐ ของท้องถิ่น และของเอกชน ให้มีคุณภาพไม่ต่ำกว่าระดับที่กำหนด และ

สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ในประเด็นที่ว่า
 เร่งปรับปรุงคุณภาพครู ผู้บริหารการศึกษาทั้งด้านจริยธรรม คุณธรรม เจตคติที่ดี ความรู้
 ทักษะ

แนวคิดของ ดร.อาษา เมฆสุวรรณ ดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับนโยบายการศึกษา
 ของกรุงเทพมหานครที่นายชงศ์ วงษ์จันทร์ แดงในวารสารศึกษาของกรุงเทพมหานครไว้ดังนี้

ก่อนอื่นผมจะพูดเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะเรียกได้ว่าเป็นงานที่เราจะดำเนินต่อไปรวม 6
 ประเด็น คือ ประเด็นแรกเรื่องของการสืบทอดงานเก่า ท่านผู้บริหารกรุงเทพมหานครพูดเก่า
 ท่านถือเป็นนโยบายหรือนโยบายสำคัญ อะไรที่เป็นสิ่งที่ดีเราต้องทำอย่างจริงจัง ที่ไม่สบายใจ
 ก็คือเมื่อเปลี่ยนผู้บริหารระดับสูงงานที่ทำอยู่เดิมซึ่งเป็นของดี ๆ ก็ถูกทอดทิ้งไปผู้บังคับบัญชา
 ที่มาใหม่ก็ถือว่าไม่ทำงานของฉัน ฉันไม่ได้ริเริ่มไว้ก็ต้องไปริเริ่มงานใหม่.. เราต้องทำงาน
 โดยยึดหลักการ อย่ายึดบุคคล อะไรที่เป็นประโยชน์ของเด็ก เราต้องทำอย่างจริงจังและ
 เข้มแข็งต่อไปสองเรื่องที่ยากจะเน้น เรื่องที่หนึ่งคือ เรื่องการรณรงค์ปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน
 ของเรา.. นอกจากเรื่องวินัยก็คือ เรื่องความสะอาด ความประหยัด และความนิยมไทย ซึ่ง
 นายกรัฐมนตรีท่านปรารถนาว่า คนไทยควรมี...ประเด็นที่ 2 คือ เรื่องการช่วยเหลือนักเรียน
 ยากจน เรื่องการรณรงค์ เพื่อตั้งมูลนิธิประจำโรงเรียน โรงเรียนของเราในกรุงเทพมหานคร
 นั้น มีเด็กยากจนที่เราทำอยู่หลายเรื่อง พื้นฟูงานเดิม คือโครงการอาหารกลางวัน..โรงเรียน
 สงเคราะห์เคลื่อนที่.. โรงเรียนฝึกอาชีพ... ประเด็นที่ 3 ที่เป็นแนวนโยบาย ก็คือการ
 ส่งเสริมสุขภาพครู นักเรียน... ประเด็นที่ 4 เรื่องการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน
 วนการพัฒนาทักษะพื้นฐานของเด็ก ทุกระดับชั้นเตรียมเด็กที่จะเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา
 เด็กที่มัเรียนต่อฐานะยากจน ควรจะมีหลักสูตรเตรียมอาชีพ อบรมด้านคุณธรรมและวัฒนธรรม
 ประเด็น 5 คือเรื่องการบริหารการศึกษา จะใช้การกระจายอำนาจในการบริหารการศึกษา.
 ประเด็น 6 คือการส่งเสริมฐานะของครู และการพัฒนาบุคลากร (ชงศ์ วงษ์จันทร์, 2528)

ในเรื่องการบริหารการศึกษา "ผมเห็นว่าการกระจายอำนาจในการบริหารการ
 ศึกษาเป็นเรื่องจำเป็น.. คงจะต้องให้เขตมีอำนาจมากขึ้น และมีกำลังการบริหารการศึกษา
 มากขึ้น" (ชงศ์ วงษ์จันทร์, 2528) และในเรื่องการพัฒนาบุคลากรนั้น นอกเหนือจากแนว

บรรยายที่นายชงศ์ วงษ์จันทร์กล่าวถึงการส่งเสริมฐานะของครูและการพัฒนาบุคลากร แล้วยังมีการกล่าวถึงการฝึกอบรมด้วย คือ

ถ้าจะแบ่งการฝึกอบรมแล้ว จะแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. การฝึกอบรมก่อนที่จะไปดำรงตำแหน่งต่าง ๆ .. จะต้องผ่านการอบรมก่อนไปรับตำแหน่ง
  2. การอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่..
  3. การฝึกอบรมเพื่อทำงานตามโครงการเฉพาะกิจ (ชงศ์ วงษ์จันทร์, 2528)
- การดำเนินงานด้านวิชาการในสมัยนี้ มีการกล่าวถึงการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนในหัวข้อ ดังนี้

แนวบรรยายด้านวิชาการ มีอยู่ 4 อย่าง คือ

1. การพัฒนาทักษะที่เป็นพื้นฐานของเด็กทุกระดับชั้น
2. สำหรับเด็กทุกกลุ่มที่จะเข้าเรียนต่อในระดับมัธยม ควรจะมีการเตรียมตัวให้แก่เด็กในกลุ่มนี้
3. สำหรับเด็กที่ไม่เรียนต่อ อาจจะยากจนหรืออายุมากแล้ว อาจจะช่วยบิดามารดา ควรจะมีหลักสูตรเตรียมอาชีพ สำหรับเด็กกลุ่มนี้ (ชงศ์ วงษ์จันทร์, 2528)

และจากบรรยายของแผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2525-2529)ที่ว่า "จัดและพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กเรียนช้า สมองที่บกพร่องหรือมีความพิการอื่น ๆ เพียงเล็กน้อย" (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2525) สอดคล้องกับ "ผู้อำนวยการศึกษาสำนักงานการศึกษา พุทธถึง Slow Learner คือพวกที่เรียนช้า ก็จัดชั้นพิเศษให้ ผมอยากจะขอแถมพวกอัจฉริยะ ก็ควรจัดชั้นพิเศษให้ด้วย ถ้าทำได้เราจะได้คนชั้นหัวกะทิที่จะทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม" (ชงศ์ วงษ์จันทร์, 2528) จะได้เห็นว่าการดำเนินงานวิชาการกล่าวถึงการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนเป็นหลัก และมีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิเศษด้วย

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือแนวคิดในการรณรงค์ปลูกฝังวินัยแก่นักเรียน รวมทั้งเน้นในเรื่องความสะอาด ความประหยัด และนิยมไทย เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมของวัฒนธรรมไทย

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานคร คือเรื่องการช่วยเหลือเด็กยากจน อันได้แก่โครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนสงเคราะห์เคลื่อนที่ โรงเรียนฝึกอาชีพ คือตอบสนองต่อความหนาแน่นของประชากร ความแตกต่างของสภาพสังคมของกรุงเทพมหานคร

2.4 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร ในสมัยพลตรีเจ้าหลวง ศรีเมืองตรงกับช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 นั้น มีจุดมุ่งหมายหลักจะยกระดับพัฒนาประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคตควบคู่กับการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่สะสมตั้งแต่อดีต โดยทางด้านเศรษฐกิจ เน้นลักษณะการขยายตัวที่จะเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ หลายด้านที่เกิดขึ้นในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ส่วนทางด้านสังคม มุ่งพัฒนาคุณภาพคนเพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า และสร้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติวัฒนธรรมและค่านิยมอันดี ตลอดจนยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมืองให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนไทยมีรายได้ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพจิตใจที่ดีขึ้น ดังนั้นประเด็นหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ก็คือ การทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงกว่าในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 โดยคำนึงถึงอัตราและลักษณะการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่จะไม่ก่อให้เกิดความบั่นทอนความมั่นคงและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเงิน การคลัง ซึ่งจะต้องช่วยแก้ปัญหาการขาดดุลการค้า และการคลัง ตลอดจนให้มีการเพิ่มการจ้างงาน นอกจากนั้นยังคำนึงถึงการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเสริมสร้างความเป็นธรรม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ทั่วถึง (สำนักงานนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2530)

ผลการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ได้ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศสูงเกินกว่าเป้าหมายที่คาดไว้ โดยมีอัตราเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 11.7 ต่อปี (สำนักนโยบาย และแผน กรุงเทพมหานคร, 2534) แต่ในขณะเดียวกันการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมของประเทศและก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาหลายประการ กล่าวคือ

1. ปัญหาการกระจายรายได้ และความเจริญไม่สมดุลระหว่างภาคมหานคร และชนบท
2. ปัญหาการระดมใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอัตราที่สูง ยังผลให้เกิดการร่อยหรอและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วต่อการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายด้าน
3. ปัญหามลพิษซึ่งจะเกิดจากการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อันจะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

การพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา ทำให้กรุงเทพมหานครขยายตัวจากเมืองหลวงขนาดเล็ก เป็นมหานครขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของโลกปัจจุบัน และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยเป็นทั้งศูนย์กลางการบริหารราชการ ธุรกิจการค้า การบริการต่าง ๆ ตลอดจนเป็นแหล่งอุตสาหกรรมและแหล่งจ้างงานที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

จากสภาพการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

สมัยพลตรี จาลอง ศรีเมือง (พฤศจิกายน 2527 - พฤศจิกายน 2532, มกราคม 2533 - มกราคม 2535)

ในสมัยการดำรงตำแหน่งของพลตรีจาลอง ศรีเมือง สภาพการเมืองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มาจากการเลือกตั้ง สภาพเศรษฐกิจและสังคมนั้น ถึงแม้้อัตราการเติบโต

ทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมจะขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว แต่ปัญหาความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ และปัญหาความยากจนในเขตเมืองกลับขยายตัวเพิ่มขึ้นจึงเกิดปัญหาชุมชนแออัด สภาวะแวดล้อมเสื่อมทราม การจรรยาบรรณ (มติชนรายวัน, 14 ธันวาคม 2536) ปรากฏแนวคิดที่ได้จากนัยของการจัดการศึกษาข้อหนึ่งที่ว่า "ให้นักเรียนมีความรู้คู่ความดี (กรุงเทพมหานคร, 2533) และ "ให้การศึกษาเด็กในลักษณะที่ให้ความรู้คู่กับความดี โดยจะไปเน้นในเรื่องวิชาการอย่างเดียวไม่ได้" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากรุงเทพมหานคร กำหนดมาตรการการดำเนินงานด้านการศึกษา เพื่อแก้ไขสภาพสังคมที่อยู่ในขั้นวิกฤตอันเนื่องมาจากผลการพัฒนาเศรษฐกิจ การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการทำงานและการดำรงชีวิตมากขึ้น ทำให้ระบบนิเวศน์วิทยาเปลี่ยนแปลง ทรัพยากรทางธรรมชาติถูกทำลาย เกิดมลพิษต่าง ๆ และยังมีการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาเป็นแบบอย่าง โดยขาดการประสานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบทบาทหน้าที่ของบุคคลและสถาบันต่าง ๆ ของสังคม ระบบโครงสร้างและประเพณีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง สังคมให้ความสำคัญกับอิทธิพลของเงินมากกว่าคุณงามความดีของบุคคล ประชาชนลอยห่างจากความศรัทธาและความเชื่อทางศาสนาซึ่งเคยใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดความเสื่อมทางศีลธรรมและจริยธรรมของประชาชนในกรุงเทพมหานครอย่างน่าวิตก ประเด็นปัญหาดังกล่าวสมควรดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน กรุงเทพมหานครจึงได้กำหนดมาตรการดำเนินงานไว้ 2 แนวทางคือ การแก้ไขระดับประชาชนทั่วไปและการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกตั้งแต่เยาว์วัยแก่นักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2534) นอกจากนี้ยังให้โอกาสแก่เด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ดังที่กล่าวไว้ในคำสัมภาษณ์ของ พลตรีจำลอง ศรีเมืองที่ว่า

เด็กที่เรียนในโรงเรียนกรุงเทพมหานคร โดยมากมาจากครอบครัวที่หาเช้ากินค่ำ เดินทางมาจากต่างจังหวัด ส่วนใหญ่จะเป็นพวกที่มีรายได้น้อย หรือเด็กที่มาจากชุมชนแออัด เด็กที่ไม่มีทะเบียนบ้านทางกรุงเทพมหานคร ก็จะพ้อนผันให้เข้าเรียนได้ และการเข้าเรียนในโรงเรียน กรุงเทพมหานครก็ไม่เสียค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าเล่าเรียน อาหารกลางวันตาม

โครงการอาหารกลางวันและอุปกรณ์การศึกษา (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537)

คำสัมภาษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของอุไรวรรณ ชรรมกรบัญญัติ ที่ว่า "ให้เด็กนักเรียนของกรุงเทพมหานครได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเด็กในแหล่งสลัม เปิดโรงเรียนขยายโอกาสเด็กก่อนวัยเรียน โครงการพุทธศาสนาในโรงเรียนมีโครงการอาหารกลางวัน ประชาชนช่วยบริจาคอาหารกลางวัน อุปกรณ์การเรียนมากกว่าเท่าที่ผ่านมา" (อุไรวรรณ ชรรมกรบัญญัติ, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2537)

สาระสำคัญจากการสัมภาษณ์พลตรีจำลอง ศรีเมือง ถึงแนวคิดและการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนมีความรู้คู่ความดี
2. อาหารของนักเรียน สถานที่ อุปกรณ์การสอนต้องเพียงพอ
3. ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีของนักเรียน
4. ให้ความช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ได้เข้าเรียน
5. นำครูไปอบรม ให้กำลังใจครู เช่น โครงการครูดีเด่น ศึกษาดูงานต่างประเทศ
6. การจัดการศึกษาผู้ว่าฯ กำหนดนโยบายต่างๆ รองผู้ว่าฯ รับผิดชอบจัดการและดำเนินการในรายละเอียด

แนวคิดในการจัดการศึกษาของพลตรีจำลอง ศรีเมือง สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ในประเด็น ที่ว่า

1. รัฐบาลพึงให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ ควบถ่วงกลมกลืนกัน ระหว่าง ความเจริญงอกงามทางคุณธรรม จริยธรรม และปัญญา กับความเจริญทางวัตถุและระหว่าง ความเจริญงอกงามทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
2. รัฐบาลพึงจัดและสนับสนุนผู้ยากไร้ผู้มีความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ หรือสังคม และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ให้ได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงกัน

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือแนวคิดในการช่วยเหลือให้เด็กมีสุขภาพที่ดี เพื่อส่งผลให้การเรียนดีขึ้นเป็นการแก้ปัญหาเด็กเรียนช้า หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอีกประการหนึ่งก็คือ การเน้นให้ครูสอนทั้งความรู้และคุณธรรม เพื่อป้องกันปัญหาความเสื่อมของสังคม วัฒนธรรม และมีการให้โอกาสเด็กที่ไม่มีหลักฐานทางการเรียนเข้ารับการศึกษาค่าได้ เป็นการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาอีกทางหนึ่งด้วย

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานคร แนวคิดในการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีฐานะยากจน และเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา พร้อมทั้งแนวคิดที่จะให้การศึกษาสังเคราะห์คนที่มีความรู้คู่คุณธรรม เพื่อสนองตอบความต้องการของกรุงเทพมหานคร

แนวคิดดังกล่าวข้างต้น มีข้อมูลที่แสดงให้เห็น ดังนี้

แนวคิดและนโยบายการศึกษา ปีพ.ศ.2529 จึงพัฒนาความรู้ของเด็กให้มีความสามารถทางการเรียน และในขณะที่เดียวกันก็มุ่งพัฒนาเด็กให้มีคุณธรรมเพื่อเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพของกรุงเทพมหานคร นโยบายการศึกษาของผู้บริหารกรุงเทพมหานครชุดนี้ จึงกำหนดไว้ว่า ความรู้คู่คุณธรรม(สำนักงานการศึกษา, 2523) โดยแนวคิดของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเองนั้น "ต้องการให้การศึกษาดำเนินลักษณะที่ให้ความรู้คู่กับความดี โดยจะไปในแง่เรื่องวิชาการอย่างเดียวไม่ได้" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) และจากการศึกษาเอกสารในสมัย นางบุญมา ทานสัมฤทธิ์ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครนั้น ได้สรุปนโยบายตามความคิดของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสมัยนี้ว่า 1. ให้เด็กมีความรู้คู่ความดี 2. สนองความต้องการของประชาชน ครู และนักเรียน 3. การบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายศิริ เบรมบรีดี ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษาที่ว่า "เน้นส่งเสริมความรู้คู่ความดี พัฒนาวิชาการควบคู่กับการสร้างคุณธรรมเพื่อให้

มีความประพฤติดี มีวินัย สะอาด ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์" (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2536)

แนวคิดของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจะเห็นได้ชัดโดยการศึกษานโยบายที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ คือ

1. ให้โรงเรียนทุกโรงเรียน เปิดสอนชั้น เด็กเล็กเพื่อเตรียมความพร้อม
2. ขยายการศึกษาภาคบังคับ ให้สูงขึ้นตลอดจนเปิดโรงเรียนสอนวิชาอาชีพ และโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่
3. ส่งเสริมให้ครูได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น
4. จัดประชุมอบรมสัมมนาให้แก่ครูเกี่ยวกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
5. จัดสรรงบประมาณด้านการผลิต สื่อการเรียนการสอนและซ่อมแซมอาคารเรียน ตลอดจนงบประมาณในการก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม
6. จัดสรรอัตรากำลังของครูให้มีจำนวนที่เพียงพอ

การบริหารในสมัยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พลตรีจำลอง ศรีเมือง นี้มี การปรับปรุงกลไกการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

- 1) การบริหารงานบุคคล
  - 2) การบริหารวัสดุครุภัณฑ์
  - 3) ปรับปรุง ติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
- 1) การบริหารงานบุคคลในสมัยพลตรีจำลอง ศรีเมืองนั้น การบริหารงาน มอบหมายไปตามสายงานที่รับผิดชอบอยู่

ทางด้านการศึกษาเราก็ให้เป็นหน้าที่ของรองผู้ว่าฝ่ายการศึกษา โดยที่ผู้ว่าฯ กำหนดนโยบายคร่าว ๆ ถ้าวางผู้ว่าฯ มีปัญหาอะไรก็มาปรึกษา หรือถ้าดำเนินการตามนโยบายไปแล้วเมื่อมีโอกาาก็จะมารายงานให้ฟังว่า งานได้ไปถึงไหนแล้ว... ในการบริหารสำหรับครูบาอาจารย์ เราก็มีสำนักการศึกษา ที่เป็นผู้รับผิดชอบอยู่ สำนักการศึกษาก็ให้ความสนับสนุนโรงเรียนต่างๆ รวมทั้งการเสนอแนะบุคลากรในการเลื่อนยศ การโยกย้าย แต่งตั้งต่าง ๆ ด้วย (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2536) แสดงให้เห็นว่าในสมัย

พลตรีจำลอง ศรีเมือง มีการบริหารงานโดยแบ่งตามหน้าที่ ความรับผิดชอบ เพียงแต่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครจะมีบทบาทในการกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งการบริหารงาน ดังกล่าวสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ อุไรวรรณ ธรรมกรบัญญัติ ที่ว่า

ผู้ว่าฯ มีบทบาทมากทั้งส่งเสริม สนับสนุนและกำหนดนโยบายต่าง ๆ ...ได้มอบหมายให้รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครรับผิดชอบและส่งต่อมายังสำนักการศึกษาและสำนักเขต...พยายามกระจายอำนาจการบริหารงานให้เกิดความคล่องตัวมากที่สุด โดยเฉพาะการบริหารบุคลากร" (อุไรวรรณ ธรรมกรบัญญัติ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2537) ในด้านการพัฒนาบุคลากร ในสมัยนี้มีแนวคิดที่จะอบรมพัฒนาครู เห็นได้จากคำสัมภาษณ์พลตรีจำลอง ศรีเมือง ที่ว่า

ครูกรุงเทพมหานคร ไม่ได้ด้อยไปกว่าครูสังกัดอื่นเลย เราได้มีการเอาใจใส่ครูพยายามส่งเสริมความก้าวหน้า... ครูจะต้องเป็นตัวอย่งที่ดีที่สุด โดยมีหลักเกณฑ์ที่คิดเอาครูไปอบรมตั้งแต่ครูผู้สอนจนกระทั่งผู้อำนวยการโรงเรียนทุกโรงเรียน เป็นการเน้นหนักที่จะเพิ่มคุณความดีให้เกิดขึ้นในตัว เพื่อจะได้เป็นตัวอย่งที่ดีที่สุดของเด็ก...บอกให้ครูบาอาจารย์ทราบ ว่า ครูคืออาชีพที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ แม้ตัวเองอาจจะไม่ได้เป็นครูของผู้ใหญ่ที่เป็นชาวบ้านนั้นก็ตาม ดังนั้นครูจึงต้องช่วยเหลือชุมชนหลายต่อหลายครั้ง ครูจะต้องเป็นคนเสนอแนะและปรับปรุงชุมชน เพื่อให้ชุมชนน่าอยู่อาศัยขึ้นเมื่อชุมชนน่าอยู่อาศัยขึ้น เด็กก็จะสามารถเรียนได้ดี เป็นผลต่อเนื่องกัน" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) การพัฒนาครูนี้สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ นายศิริ เบรมบริดี และนางอุไรวรรณ ธรรมกรบัญญัติดังนี้ "ส่งเสริมให้ครูศึกษาต่อในระดับปริญญาสูงกว่าเดิม ตามหลักสูตรวิชาเฉพาะ ศึกษาดูงานต่างประเทศ และทัศนศึกษาในประเทศ" (ศิริ เบรมบริดี, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2536)

"กรุงเทพมหานครได้ปรึกษาและเชิญเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ไปเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่ครู"(อุไรวรรณ ธรรมกรบัญญัติ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2537) ข้อความทั้งหมดที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเห็นความสำคัญของการพัฒนาครู

2) การบริหารวัสดุครุภัณฑ์ มีการจัดสรรอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน "จัดสรรเพิ่มเติมผลิตสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน ห้องสมุด วัสดุฯ... ซ่อมแซมอาคาร

ปกเกล้า และสร้างอาคารใหม่ให้เพียงพอกับการใช้สอย" (ศิริ เบรมปรีดี, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2536)

3) ปรับปรุงติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จากการที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มีหลักในการบริหารงานการศึกษาแบบกระจายอำนาจแล้วนั้น อย่างไรก็ตาม ได้ให้ความสนใจในการปรับปรุงการปฏิบัติงาน และการบริการต่าง ๆ เป็นอย่างดี" เวลาส่วนหนึ่ง ผมจะไปเยี่ยมโรงเรียน นอกจากผมแล้วก็มีรองผู้ว่าฯ ฝ่ายการศึกษานอกจากนี้เรายังบอกทางเขตให้สนใจด้วย เพราะเมื่อเราให้ความสนใจ โรงเรียนก็จะได้รับการพัฒนามากขึ้น" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามีความสนใจปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้ช่วยกันปรับปรุง "สภาพสังคมที่เราพบอยู่ว่ามีจุดบกพร่องอะไร เราก็เติมเต็มลงไปว่าเมื่อเด็กของเราได้ตั้งนี้ ก็จะแก้ปัญหาสังคมได้ แก้ปัญหาครอบครัวได้ ความจริงคงเป็นปัญหาครอบครัวมากกว่า แล้วก็การเอาตัวรอดได้ในยุคสมัยนี้" (บุญนา ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2537)

จากการที่มีการปรับปรุงคุณภาพต่าง ๆ ส่งผลให้ "เด็กที่จบจากโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ไปเรียนต่อมีเบอร์เซ็นต์ค่อนข้างสูงขึ้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าเราได้จัดการศึกษาให้เขาได้พร้อมขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนั้นในสมัยที่ผมมาเป็นผู้ว่าฯ เรามีการปรับปรุงหลายๆ อย่าง จะเห็นได้ว่าเด็กกรุงเทพมหานครไปรับรางวัลกิจกรรมต่าง ๆ จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537)

การจัดสรรงบประมาณ

สำหรับเรื่องของการจัดสรรงบประมาณ "งบประมาณถ้าจะพูดกันแล้ว ก็ยังไม่ค่อยพอ แต่เมื่อพิจารณาในด้านอื่น ๆ แล้วที่กรุงเทพมหานครยังต้องรับผิดชอบอยู่ งบประมาณที่จัดไว้ก็พอเหมาะพอควร... เรามีงบประมาณเองที่ได้รับจากการบริจาคของประชาชนที่ช่วยเหลือมา เมื่อเราขาดอะไร เราก็สามารถซื้อได้ทันที... "หันมาดูในเรื่องสวัสดิการครู จะเห็นว่า เราสร้างบ้านพักครูเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี เพื่อไม่ให้ครูต้องเดินทางไกล" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) นอกจากนี้ยังมีการจัดสรรและเพิ่มงบประมาณต่าง ๆ อีกมากมาย เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษา "จัดสรรงบประมาณ

ซ่อมแซมอาคาร บ่อบาดาลและสร้างอาคารใหม่ให้เพียงพอกับการใช้สอยกว่า 500 ล้านบาท มากกว่า 500 ล้านบาท มากกว่าปีก่อน ๆ 2 เท่า...เพิ่มงบประมาณด้านโครงการอาหารกลางวัน คนละ 5 บาทต่อมื้อ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพอาหาร"...ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานครและสมาชิกสภาเขต สนับสนุนจัดงบประมาณด้านการศึกษามากขึ้นกว่าที่ผ่านมา" (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537)

แผนงานด้านวิชาการ

จากนโยบายและแนวคิดที่จะเสริมสร้างความรู้คู่ความดีนั้น มีการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านวิชาการ โดยทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างคุณธรรม จะเห็นได้ว่ามีแผนงานด้านวิชาการต่าง ๆ ในสมัยนี้ ได้แก่

1. ให้โรงเรียนทั้งหมดเปิดสอนชั้นเด็กเล็ก เพื่อเตรียมความพร้อมและขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น ตลอดจนเปิดโรงเรียนสอนวิชาชีพและโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ โดยการศึกษาที่จะจัดการศึกษาระดับประถม คือการศึกษาภาคบังคับบ.1-บ.6 แต่เมื่อสถานการณ์ของสังคมเปลี่ยนแปลงไป พ่อแม่ต้องไปทามาหากินแล้วก็ทิ้งลูกเล็ก ๆ ไว้ที่บ้าน ลูกเล็ก ๆ เหล่านั้นเมื่อเข้า บ.1 ก็จะทำให้พัฒนาได้ช้า เพราะฉะนั้นเราจึงต้องเตรียมความพร้อมให้เรียนในโรงเรียนประถมของเราก่อน พอมีเด็กเล็กมีประถมในช่วงพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 เด็กจะต้องมีโอกาสเพิ่มขึ้นเพราะเตรียมจะเน้นการศึกษาภาคบังคับ อีก 3 ปี เพราะฉะนั้นเราก็เปิดขยายโอกาสคือ เรียนมัธยมในโรงเรียนประถมของเรา อีก 3 ปี นี้ก็เพิ่งเปิดมาได้ 16 โรงเรียน ที่เปิดเท่านี้เพราะในกรุงเทพฯ เรามีโรงเรียนมัธยมของกรมสามัญอยู่ 100 กว่าโรงเรียน เพราะฉะนั้น เราจะเปิดในพื้นที่ซึ่งสำรวจแล้วว่า ถ้าเราไม่เปิดเด็กเขาจะไม่เรียน เพราะภาวะทางเศรษฐกิจของเขาต้องช่วยพ่อแม่ ทามาหากิน อันนี้คือเราจัดทั้งระดับล่างประถม และระดับเหนือขึ้นไป อีก 3 ปี(บุญนา ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2537)

2. เปิดโรงเรียนฝึกอาชีพ "เปิดโรงเรียนสอนวิชาชีพให้การสนับสนุนการศึกษาโรงเรียนผู้ใหญ่" (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2536)

สำหรับโครงการที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยนี้ คือ "โครงการใหม่ ๆ เปิดโรงเรียน

ขยายโอกาสในโรงเรียนอนุบาล มีโครงการโรงเรียนกรุงเทพมหานครมหาพระพุทธรูปศาสนา (อุไรวรรณ ธรรมกรบัญญัติ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2537)

ทั้งนี้แผนงานด้านวิชาการในสมัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ "ส่งเสริมให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะเด็กในแหล่งสลัม" (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537) โดยมี "การเน้นพิเศษด้านวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และจริยธรรม" จัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การขึ้นวัดกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา

ในช่วงนี้มีการ "ส่งเสริมให้ผลิตและจัดหานวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ และสนับสนุนในการเรียนการสอน" (อุไรวรรณ ธรรมกรบัญญัติ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2537) แสดงให้เห็นว่า แนวคิดและการจัดการศึกษาในช่วงนี้มีการพัฒนาให้ทันกับยุคสมัย มิได้ปล่อยให้มีการดำเนินการจัดการศึกษาไปตามยถากรรม

การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะ ของกรุงเทพมหานคร และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ความหนาแน่นของประชากร

ปัญหาของกรุงเทพมหานครอย่างหนึ่ง นั่นคือ มีจำนวนประชากรอยู่ในอัตราที่สูง ดังนั้น ปัญหาการไม่รู้หนังสือก็เป็นปัญหาที่ควบคู่ตามมา "ให้ประชากรในวัยเรียนของเด็กในกรุงเทพมหานคร ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง พยายามลดการซ้ำชั้นของนักเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครให้เหลือ ร้อยละ 5 ซึ่งมีสาเหตุเนื่องจากการเคลื่อนย้ายของประชากร (อุไรวรรณ ธรรมกรบัญญัติ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2537) แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา เพื่อแก้ปัญหาความไม่รู้หนังสือของคนในกรุงเทพมหานครที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

ความแตกต่างกันของสังคมใน พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

มีคนบริจาคเป็นทองหรือให้เงิน โดยที่เราไม่ต้องเรียกร้อง เพราะเขารู้ว่าเรานำไปให้เด็กอยู่ โดยบริจาคเป็นซองบ้าง เงินบ้าง และเวลาเราจะให้เด็กก็ต้องบอกว่า มาจากใครเลยใช้ว่ามาจากคุณจำลอง ทั้ง ๆ ที่บางทีไม่ใช่คนอื่นเขาบริจาคมาก็อีกที นายบาย

ห้องถิ่นที่เป็นชนบท เช่น หนองจอก ลาดกระบัง มินบุรี ก็คือเราต้องเน้นหนักไปในการทรมานหาหินของเขาด้วย จะต้องรู้ว่าในห้องถิ่นนั้นมီးอะไรอย่างน้อย จะได้มีส่วนช่วยด้วย เพราะฉะนั้นในห้องที่ต่าง ๆ กันเราก็ต้องมีอะไรเพิ่มด้วย... ำให้เด็กได้มีส่วนรับรู้ความเป็นไปบนสังคม ว่าบ้านเมืองเราเจริญขึ้น ถ้าช่วยกันปรับปรุงสถานที่อยู่ให้ดียิ่งขึ้น (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) ซึ่งให้เห็นว่า นรบายแนวคิด การจัดการศึกษาของสมัยนี้คำนึงถึงความแตกต่างทางสังคมของกรุงเทพมหานคร จึงมีความต้องการที่จะให้แต่ละห้องถิ่นรู้จักทรัพยากรที่มีอยู่ของตนอย่างมีประโยชน์ได้ โดยทางกรุงเทพมหานครจะเข้าไปมีส่วนช่วย เพื่อลดความแตกต่างกันทางสังคมให้มีความเสมอภาคกันอย่างเหมาะสมตามลักษณะของห้องถิ่น

ในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้น สมัยนี้ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างมาก "เราณรงค์เรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างหนักทีเดียว" (บุญญา ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2537) แสดงให้เห็นว่าในสมัยนี้มีการสนใจปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญระดับโลกในปัจจุบันอย่างดี โดยที่ไม่ได้ละเลยสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวที่สุดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา "เรื่องของอาคารสถานที่ เช่น เรื่องห้องน้ำไม่เพียงพอ ส้วมเต็มหลังคารั่ว เราจะคิดว่าเป็นเรื่องเล็กไม่ได้ เพราะมันเกี่ยวข้องกับภาระเรียนของเด็ก" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) จะเห็นได้ว่าในสมัยนี้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อมมาก โดยไม่ละเลยปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่แล้ว และคิดว่าสื่อมวลชนเป็นแขนงที่สามารถช่วยการศึกษาอีกทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ หรือชี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ "สื่อมวลชนอาจส่งเสริมทางด้านสิ่งแวดล้อม" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537) นอกจากนี้ในการศึกษา เด็กมีส่วนที่จะช่วยปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมได้ "เราไม่ควรทิ้งขยะ เด็กจะต้องคอยบอกคุณพ่อ คุณแม่ จะต้องคอยชักชวนรณรงค์บ้าง เพื่อให้เห็นประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น" (จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537)

ความเสื่อมทางวัฒนธรรมนั้น จากการศึกษาที่ครูจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของนักเรียน โดยเป็นผู้ที่ให้ความรู้ อุทิศเวลาให้แก่ราชการและประชาชนนั้น สภาพปัจจุบันบางครั้ง

มีการเสื่อมของวัฒนธรรมเกิดขึ้น โดยที่ครูต้องไปทำหน้าที่อื่นนอกเหนือไปจากเดิมที่เคยเป็น "ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของนักเรียน และครูต้องมีเวลาพอที่จะไว้ให้กับนักเรียน ทางหน่วยงานของกรุงเทพมหานครอย่างท่าแบบต่างจังหวัด คือ การที่ครูไปทำหน้าที่อื่น เช่น การให้การต้อนรับแขก ถ้ามีก็ขอให้มีน้อย ๆ หน่อย เพื่อที่ครูจะได้มีเวลาให้กับเด็ก"

(จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537)

ความเสมอภาคทางสังคม จากปัญหาสังคมของกรุงเทพมหานคร ที่มีความแตกต่างทางสังคมนั้น การจัดการศึกษามีส่วนที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางสังคมในสมัยนี้ มีการช่วยเหลือเด็กที่ไม่มีโอกาสได้เข้าเรียน อันเนื่องมาจากการติดตามพ่อ แม่ ซึ่งมาจากชนบทเข้ามากรุงเทพมหานครเพื่อหางานทำ จึงไม่มีทะเบียนบ้าน เพื่อนำไปเข้าเรียนได้ให้มีโอกาสได้เข้ารับการศึกษากันโดยมีความเสมอภาคกัน

"แต่ก่อนเด็กที่ไม่มีทะเบียนบ้าน จะห้ามเรียน ต่อมาเห็นว่าจะมีผลเสียเลยให้เรียนได้ ส่วนหลักฐานจะเป็นอย่างไรก็ตาม ไปแก้กันทีหลังเพราะวัน เวลาไม่ค่อยทำ เด็กโรตขึ้นทุกวันก็ปล่อยให้เด็กโรตโดยไม่มีความรู้ จะเป็นอันตรายมาก... เด็กจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ถึงภัยอันตรายที่จะนำมาสู่ชุมชนของเขา อย่างเช่น เรื่องยาเสพติด เป็นต้น"

(จำลอง ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2537)

การแก้ปัญหาสังคม

โดยให้การศึกษาเพื่อให้มีความเสมอภาคทางสังคมนั้น จะช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ได้ อีกมากมาย เช่น ปัญหาการไม่รู้หนังสือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรตเป็นต้น"

2.5 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานครใน

สมัยร้อยเอกราช อรุณวงศ์ ณ อยุธยา ตรงกับ (พ.ศ. 2535 - 2539)

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 มีแนวทางที่จะรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อให้การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างต่อเนื่องกระจายรายได้และกระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาค และชนบทที่กว้างขวางอีกทั้งเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในช่วงแผน

พัฒนา นี้ เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยง ประเทศเข้ากับเศรษฐกิจโลกส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของ ประเทศเข้าสู่ประเทศกึ่งอุตสาหกรรม มีการขยายตัวของภาคบริการและการลงทุนจาก ต่างประเทศ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ กรุงเทพมหานคร จึงยังคงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและการจ้างงานที่สำคัญของประเทศ ต่อไป (สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2535)

สภาพการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานครและการขยายตัวของ ประชากรในช่วงที่ผ่านมามีทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาการ เต็มรถของชุมชน การใช้ที่ดินว่างเปล่าในเขตชั้นใน และเกิดการคับคั่ง การติดขัดของการจราจร ปริมาณรถโดยสารประจำทางไม่เพียงพอ ปัญหาน้ำท่วม แผ่นดินทรุด บริการประปา ไม่ทั่วถึงตลอดจนการขาดแคลนที่อยู่อาศัยของคนจน การแพร่ขยายของชุมชนแออัดและความ เสื่อมทรามของสภาพแวดล้อม ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทับถมทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2535)

จะเห็นว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลได้เริ่มมองเห็นความสำคัญของการ กระจายความเจริญไปสู่ชนบทและได้พยายามดำเนินงานเพื่อจุดมุ่งหมายนี้มากขึ้นเป็นลำดับมา แต่ในสภาพความเป็นจริง ความพยายามดังกล่าวยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ผลก็คือ กรุงเทพมหานครหลังไหลเข้ามาแสวงหา "ชีวิตที่ดีกว่า" ในกรุงเทพมหานครปีละหลายแสนคน ทำให้กรุงเทพมหานครกลายเป็นเมืองที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว การอพยพของคนในชนบทเข้าสู่ กรุงเทพมหานคร เป็นการถ่ายเทการว่างงานและความยากจนจากชนบท จากสภาพเศรษฐกิจ และสังคมแบบดั้งเดิม ซึ่งส่วนใหญ่นับประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาสู่สภาพเศรษฐกิจ และสังคม สมัยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่นับประกอบอาชีพสาขา เกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม

ผลกระทบในด้านเศรษฐกิจที่สำคัญคือการรวมตัวของการลงทุนในกรุงเทพมหานคร เพิ่มไม่ทันกับกำลังแรงงานที่อพยพเข้ามา และกำลังแรงงานเหล่านี้ขาดคุณสมบัติที่จะทำงาน ในสาขาอื่นนอกจากการเกษตร จึงทำให้เกิดการว่างงาน รัฐบาลจำเป็นต้องลงทุนทางสังคม มากขึ้น เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย ถนน ไฟฟ้า ประปา แทนที่จะลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตซึ่งผล

กระทบนี้ เกี่ยวโยงไปถึงศักยภาพของกรุงเทพมหานครทางกายภาพที่จะดูดซับจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น การพัฒนาการก่อสร้างเพื่อขยายโครงสร้างทางกายภาพของกรุงเทพมหานคร เช่น การก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและอาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดความต้องการแรงงานระดับต่ำ แรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพมาจากต่างจังหวัดหรือชนบท เป็นผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาต่ำ มีรายได้น้อย ไม่สามารถจะหาที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมได้ ผลก็คือต้องอาศัยตามแหล่งเสื่อมทราม ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในกรุงเทพมหานคร จากสถิติของกรุงเทพมหานครปรากฏว่า ในปัจจุบันมีผู้อยู่อาศัยตามแหล่งเสื่อมทรามต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครมีประมาณร้อยละ 11 ของประชากรของกรุงเทพมหานคร ประชากรกลุ่มนี้เป็นผู้ด้อยโอกาสทั้งทางเศรษฐกิจและการศึกษา พื้นที่เพิ่มเติมส่วนใหญ่อยู่ต่างจังหวัด เป็นผู้ที่กำลังเผชิญปัญหาในการดำรงชีวิตในกรุงเทพมหานคร ซึ่งแตกต่างไปจากสภาพในต่างจังหวัดนานาประการ เช่น มีงานทำไม่แน่นอน มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการ การขาดโอกาสทางการศึกษา และมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่ำ เป็นต้น นอกจากนี้ประชากรกลุ่มนี้ยังก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมอื่น ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด โรสเกณี เป็นต้น (สมชัย วุฒิกปรีชา, 2528)

โดยสรุปแล้ว จะเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยส่วนรวมกับการพัฒนาหรือการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร มีส่วนสำคัญกันอย่างใกล้ชิด แต่ความแตกต่างระหว่างกรุงเทพมหานครในฐานะที่เป็นเมืองใหญ่กับต่างจังหวัดหรือชนบททั่ว ๆ ไปมีมาก วิธีการดำรงชีวิตของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร แตกต่างไปจากผู้ที่อยู่อาศัยในส่วนอื่นๆ ของประเทศ

จากสภาพการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดแนวคิดทางการศึกษาของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

สมัยร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา (เมษายน 2535 - ปัจจุบัน)

สภาพการเมืองในช่วงนี้มีเหตุการณ์ที่เรียกว่า พฤษภาทมิฬ แต่ไม่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร, 2536) สภาพเศรษฐกิจและสังคมใกล้เคียงกับสมัยพลตรีจำลอง ศรีเมือง ในสมัยหลังแรงงานจากชนบทตั้งไหลเข้าสู่เมืองมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมและเกิดชุมชนแออัด การจราจรติดขัด การ

ขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค (มติชนรายวัน, 14 ธันวาคม 2536) การจัดการศึกษาในสมัยนี้ นายศิริ เบรมปรดี ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครในสมัยนี้ได้กล่าวว่า "จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของกรุงเทพมหานคร เน้นเสริมสร้างความรู้คู่ความดี ส่งเสริมพัฒนาด้านวิชาการ ควบคู่กับการสร้างคุณธรรม เพื่อให้มีความประพฤติดี มีวินัย สะอาด ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์" (ศิริ เบรมปรดี, สัมภาษณ์, 2537) เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันนั้น เป็นสังคมเมือง คนเริ่มละห่างจากคุณธรรมมากขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535) จึงเกิดแนวคิดเสริมสร้างความรู้คู่ความดีในสมัยของ ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา และนางบุญนา ทานสัมฤทธิ์ รองผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานคร ผู้รับผิดชอบด้านการศึกษาดังกล่าวถึงการเปิดขยายโอกาสเรียนชั้นมัธยมในโรงเรียนประถม อันเนื่องมาจากกระทรวงเศรษฐกิจไว้ ดังนี้

เปิดขยายโอกาสให้เรียนชั้นมัธยมในโรงเรียนประถมศึกษาอีก 3 ปี โดยเปิดไป 16 โรงเรียน จากจำนวน 427 โรงเรียน เพราะเราเปิดในพื้นที่ซึ่งสำรวจแล้วว่า ถ้าเราไม่เปิดเด็กก็ไม่ได้เรียน เพราะภาวะทางเศรษฐกิจของเขาต้องช่วยพ่อแม่ทำมาหากินจุดนี้คือนโยบายในการจัดการศึกษาของเรา (บุญนา ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2537) และนายศิริ เบรมปรดียังได้กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนกรุงเทพมหานคร และการจัดการศึกษาเพื่อรองรับสภาพนั้นไว้ดังนี้

นักเรียนกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย ยากจนจากชุมชนแออัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงมีมาก กรุงเทพมหานครจึงเน้นการสอนคนทั้งวิชาการและคุณธรรม

บริการอาหารกลางวัน แจกสมุด หนังสือ เสื้อผ้าฟรี และมีนโยบายให้ทุกโรงเรียนเปิดสอน
เด็กเล็ก อายุ 5 ปี เตรียมความพร้อมเด็กวัยเรียน รับเข้าโรงเรียนทั้งหมด แม้จะไม่มี
หลักฐานใบเกิด ทะเบียนบ้านครบ ขยายชั้น ม.1 - ม.3 มากขึ้น เปิดโรงเรียนสอนวิชาชีพ
สนับสนุนการศึกษาโรงเรียนผู้ใหญ่ (ศิริ เบรมปรดี, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537) สรุปล
แล้ว แนวคิดในการจัดการศึกษาในสมัยนี้ ตอบสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลง

แนวคิดในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของศาสตราจารย์ ร้อยเอก

กฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา ที่ได้จากการสัมภาษณ์ นางบุญนา ทานสัมฤทธิ์ รองผู้ว่าราชการ
กรุงเทพมหานคร นายศิริ เบรมปรดีผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา และจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
สรุปได้ดังนี้

1. สำนักงานต่อองานใหม่จากสมัยที่แล้ว
2. นักเรียนมีความรู้คู่ความดี
3. พัฒนาคูณภาพการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทย คณิตศาสตร์และ
วิทยาศาสตร์
4. จัดการศึกษาให้ทั่วถึง
5. เปิดสอนชั้นเด็กเล็กอายุ 5 ปี
6. ขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดขยายชั้น ม.1-ม.5 โดยให้เรียนทาง
เรียนทางด้านวิชาชีพเพื่อให้ออกาสเด็กที่ไม่มีที่เรียน อยู่ห่างไกลได้มีโอกาสดูเรียน
7. การจัดสรรงบประมาณมากขึ้น
8. การดำเนินการด้านการศึกษา ผู้ว่าฯ เป็นผู้ให้นโยบาย รองผู้ว่าฯ ลง
ในเรื่องรายละเอียดและการดำเนินงาน

แนวคิดในการจัดการศึกษาของศาสตราจารย์ร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา
สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. เน้นการพัฒนาบุคคลให้มีคุณลักษณะ 4 ด้าน ที่มีความสมดุลและกลมกลืนกัน
คือ ด้านปัญญา จิตใจ สังคม และร่างกาย

2. จัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง มีคุณภาพและสะดวกแก่ผู้เรียน สถานศึกษาของรัฐบาล และของท้องถิ่นจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นบริการแบบให้เปล่า

3. สนับสนุนการขยายบริการ การศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมและผู้ที่มีความบกพร่องทางกาย สติปัญญา จิตใจ และอารมณ์ให้กว้างขวางและทั่วถึงโดยรวดเร็ว

แนวคิดและนโยบายในการจัดการศึกษา ในสมัยนี้สอดคล้องกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง และ ร้อยเอกกฤษฎา มีความสอดคล้องกันโดยเน้นความรู้คู่ความดี 2 คนนี้รับช่วงต่อมาโดยมีแนวนโยบายที่เยี่ยมไว้แล้ว โดยท่านผู้บริหารระดับรองลงมา และรองผู้ว่าฯ ราชการกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ร่วมในการเขียนและอนุมัติแผน โดยแผนนี้มาจากมติ ฉะนั้นความคิดการบริหารของผู้ว่าฯ จึงไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2537) "ตั้งนั้นงานเก่าหรือนโยบายเดิมสมัยที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือการมาดำรงตำแหน่งสมัยแรกของผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานครฝ่ายการศึกษาจึงยังคงเป็นนโยบายสืบเนื่อง... 1. นักเรียนมีความรู้คู่ความดี... 2. ประชาชนมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต... 3. สนองความต้องการและความหวังประชาชน นักเรียน และครู... 4. ปรับปรุงกลไกและการบริหารให้มีประสิทธิภาพ... 5. นโยบายของคณะผู้บริหารกรุงเทพมหานครที่จะดำเนินการก่อน" (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2536) จึงมีการดำเนินงานสืบต่อมา นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับที่นายศิริ เปรมปรีดี 1 ได้กล่าวว่า "โดยเน้นความรู้คู่ความดีหรือความรู้คู่คุณธรรม หรือคุณธรรมนำความรู้แต่ว่ามาใช้คู่กันเลย เพราะปกติจะมุ่งทางวิชาการโดยบางคนเรียนเก่งก็จริงแต่ขาดการสังคม ความซื่อสัตย์ ขาดความมีวินัยก็ไปไม่รอดก็ควรจะควบคู่กันตามสโลแกนโดยเน้นทั้งคุณธรรมและวิชาการ จึงนำมาจำแนกตามหลักสูตรการศึกษาของกรุงเทพมหานครปี 2530 - 2534, 2535 - 2539 และโยงไปให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจการศึกษา เพื่อสนองตามนโยบายของรัฐบาลหรือตามแผนการศึกษาของชาติและหลักสูตรที่กระทรวงกำหนด" (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537)

ซึ่งนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร (2536 - 2539) สมัย

ร้อยเอกรุกกฤษฎาเป็นนโยบายในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. เร่งปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนและบุคลากร
2. พัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการอย่างมีวินัย เพียงพอ และทั่วถึง
4. ส่งเสริมและสนับสนุนด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร
5. ปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
6. เร่งปรับปรุงสภาพอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน
7. ปรับปรุงสวัสดิการที่เหมาะสมให้แก่ครู ภารโรง
8. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชน และสังคม
9. ขยายโอกาสทางการศึกษา
10. ปรับปรุงประสิทธิภาพ ในการบริหารงานบุคคล
11. ปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน
12. จัดบริการทางการศึกษาแก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2536)

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือการส่งเสริมให้นักเรียนเก่งทางด้านวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ โดยขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการเขตเพิ่มแบบฝึกหัดให้นักเรียน ใน 3 วิชานี้ (สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2536) อันจะพาให้เด็กมีความพร้อมที่จะรับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีต่าง ๆ จากคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์แต่ก็ยังไม่ทอดทิ้งความเป็นไทย

แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองลักษณะเฉพาะของกรุงเทพมหานคร ที่มี ความแตกต่างของสภาพสังคม ชุมชนแออัด โดยมีการขยายโอกาสทางการศึกษา และจัดบริการทางการศึกษาแก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

นักเรียนกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มาจากครอบครัว ที่มีรายได้น้อย ยากจนจากชุมชนแออัด ปัญหาแวดล้อมจึงมีมาก กรุงเทพมหานครจึงเน้นการสอนคน ทั้งวิชาการและคุณธรรมบริการอาหารกลางวัน แจกสมุด หนังสือ เสื้อผ้าฟรี และมีนโยบายให้ทุกโรงเรียนเปิดสอนเด็กเล็กอายุ 5 ปี เตรียมความพร้อมเด็กก่อนวัยเรียน รับเข้าโรงเรียนทั้งหมด แม้จะไม่มีหลักฐาน ใบบเกิด ทะเบียนบ้านครบ ขยายชั้น ม.1-ม.3 มากเปิดโรงเรียนสอนวิชาชีพ สนับสนุนการศึกษาโรงเรียนผู้ใหญ่ (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537) เปิดขยายโอกาสคือเรียนมัธยมในโรงเรียนประถมศึกษาอีก 3 ปี โดยเปิดไป 16 โรงเรียน จากจำนวน 427 โรงเรียน เพราะเปิดในพื้นที่ซึ่งสำรวจแล้วว่าถ้าเราไม่เปิดเด็กไม่เรียน เพราะภาวะทางเศรษฐกิจของเขาต้องช่วยพ่อแม่หาหาเงิน ดังนั้นนโยบายในการจัดการศึกษาของเรา (บุณนำ ทานสัมฤทธิ์, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2537)

และจากคำสัมภาษณ์ของร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา ที่กล่าวว่า "ได้ขยายบริการและขยายโอกาสในการให้การศึกษาแก่ประชาชนชาวกรุงเทพฯ โดยเฉพาะสำหรับประชาชนที่มีรายได้น้อย... การศึกษาจะเป็นช่องทางสำคัญในการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ที่ได้ออกทางสังคมให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีในระยะยาว" (มติชนรายวัน, 14 ธันวาคม 2536) "มีการตั้งโรงเรียนในชุมชนแออัดมากขึ้นคือในโรงเรียนที่ไปไม่ถึงก็จะจัดโรงเรียนหรือห้องสมุดเคลื่อนที่ หรือชั่วคราว" (ศิริ เปรมปรีดี, สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2537) และยังมีแนวความคิดจากคำสัมภาษณ์ของร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา ที่ว่า "ในอนาคตถึงแม้จะจบ ป.9 แต่จะมีช่องว่างระหว่างมหาวิทยาลัยซึ่งถ้าไม่เรียนต่อก็สามารถหางานหาได้แล้ว... หากภาคบังคับเป็นป.9ก็จะสอดคล้องกับตลาดแรงงาน" (มติชนรายวัน, 14 ธันวาคม 2536)